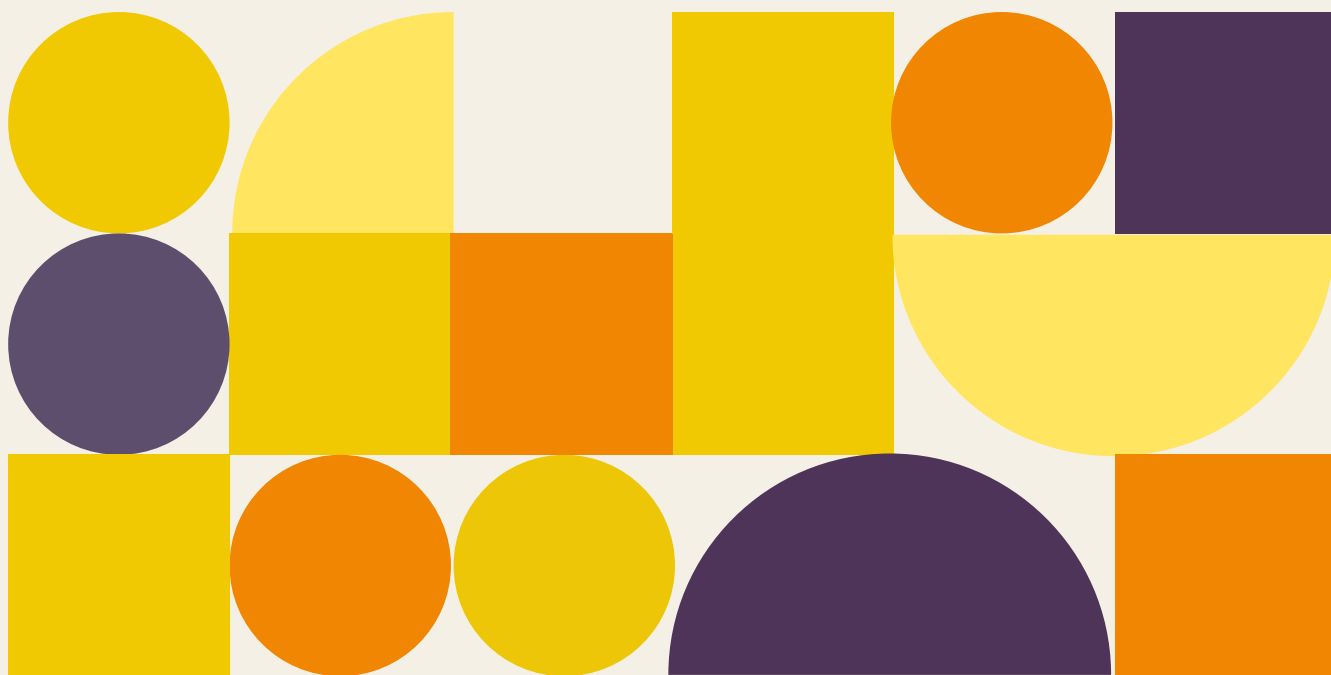

Čo so sexuálnym obťažovaním?

Príručka pre vysoké školy

Ing. Mgr. Andrej Kuruc
Veronika Valkovičová, PhD.

Čo so sexuálnym obťažovaním?

Príručka pre vysoké školy

Ing. Mgr. Andrej Kuruc
Veronika Valkovičová, PhD.

Bratislava, 2020

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP ĽZ NP 2018/4.1.2/O1, ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje **www.esf.gov.sk**

Publikácia **Čo so sexuálnym obťažovaním? Príručka pre vysoké školy** je čiastkovým výstupom v rámci výskumu uplatňovania antidiskriminačného zákona z hľadiska postihovania a prevencie sexuálneho obťažovania a jeho výskytu na pracovisku a vo verejnom priestore.

Spracovali

Ing. Mgr. Andrej Kuruc
Veronika Valkovičová, PhD.

Odborná garancia

doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.

Vydanie

Prvé vydanie

Vydavateľ

Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania

2020

Rozsah

75 strán

Jazyková korektúra

Sára Činčurová

Grafické spracovanie

Lukáš Beňo

Obsah

Predhovor	2
1. O čo ide pri sexuálnom obťažovaní a ako sa prejavuje	5
1.1. Definícia a zakázané prejavy sexuálneho obťažovania	5
1.2. Sexuálne obťažovanie vo vysokoškolskom prostredí – čo sú jeho špecifiká?	12
1.3. Šedá zóna sexuálneho obťažovania – profesionalita a vzťahy v akademickom prostredí	17
2. Výskyt sexuálneho obťažovania na vysokých školách v zahraničí a na Slovensku	19
2.1. Zahraničné výskumy (USA a Európa)	19
2.2. Výskumy uskutočnené v slovenských podmienkach	21
3. Sexuálne obťažovanie a jeho dôsledky na jednotlivcov a kolektívy	26
4. Nástroje prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania na vysokej škole	30
4.1. Jasná a vymožiteľná politika: etický kódex a monitorovanie	30
4.2. Vzdelávanie a zvyšovanie povedomia	34
4.3. Nahlasovanie a prešetrovanie podnetov	37
5. Informácie a poradenstvo pre osoby, ktoré zažili sexuálne obťažovanie	46
Záver	52
Príloha č. 1 Zoznam kontaktov a organizácií	54
Príloha č. 2 Príklad zahrnutia sexuálneho obťažovania do etického kódexu	57
Príloha č. 3 Mýty a fakty o sexuálnom obťažovaní	64
Príloha č. 4 Príklad neformálnej výzvy obťažovateľovi/ke	67
Príloha č. 5 Príklad oficiálnej sťažnosti na diskrimináciu/sexuálne obťažovanie na škole na základe pohlavia/rodu	69
Zoznam použitej literatúry	70

Predhovor

Sexuálne obťažovanie je fenoménom prítomným v rôznych spoločenských prostrediach, akademickú pôdu nevynímajúc. Skutočnosť, že sme o sexuálnom obťažovaní v tomto špecifickom prostredí dosiaľ registrovali správy len spoza hraníc našej krajiny, nie je dôvodom domnievať sa, že našich univerzít a vysokých škôl sa tento problém netýka. Výsledky výskumu o sexuálnom obťažovaní v prostredí slovenských vysokých škôl [1] potvrdzujú výskyt tohto javu a potrebu jeho reflektovania a systematického riešenia.

Systematické opatrenia však možno sotva zavádzať bez náležitého porozumenia tak fenoménu sexuálneho obťažovania ako i dôvodov povinnosti voči nemu intervenovať. Pre mnohých ľudí predstavuje sexuálne obťažovanie pojem s nejasným obsahom. Netušia, čo všetko možno pod tento pojem zaradiť a neznalí jeho potenciálnych následkov na jednotlivcov a kolektívy, môžu zotrvať v pasívnom postoji. Ten nielenže umožňuje osobám dopúšťajúcim sa sexuálneho obťažovania v neadekvátnom konaní pokračovať, ale umocňuje a predlžuje aj utrpenie osôb, ktoré sa stali terčom obťažovania.

Povinnosť predchádzať sexuálnemu obťažovaniu a adekvátne intervenovať v prípade jeho výskytu, je pre určité subjekty legislatívne zakotvená v tzv. antidiskriminačnom zákone [2]. V zmysle tohto zákona a v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania sa v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, pri poskytovaní tovarov a služieb a vo vzdelávaní zakazuje akákoľvek diskriminácia osôb, vrátane sexuálneho obťažovania, ktoré je špecifickým druhom diskriminácie. Každá osoba má podľa tohto zákona právo na rovnaké zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou. Ak sa domnieva, že je alebo bola dotknutá na svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania, môže sa domáhať svojich práv na súde.

Odstránenie akýchkoľvek foriem sexuálneho obťažovania je nepochybne celospoločenskou výzvou. Avšak sektor vysokoškolského vzdelávania je v najlepšej pozícii, aby facilitoval žiadúce zmeny v postojoch ľudí voči tomuto nežiadúcemu fenoménu. Poslaním vysokých škôl je totiž *„rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a zdravia pre blaho celej spoločnosti, a tým prispievať k rozvoju vedomostnej spoločnosti“* [3]. Vysoké školy naplňajú svoje poslanie prioritne *„výchovou odborníkov s najvyšším vzdelaním, vysokými morálnymi zásadami, občianskou a spoločenskou zodpovednosťou“* [4]. Napĺňanie tohto posolania je nepochybne kompromitované, ak osoby, ktoré na vysokých školách študujú alebo pracujú, nie sú náležite chránené pred akýmikoľvek druhmi škodlivého správania,

ktoré narúša ich bezpečie a predstavuje prekážku ich aktívnej účasti v akademickom živote.

V akademickom priestore by sa malo vynakladať príkladné úsilie na predchádzanie diskriminácii, presadzovanie hodnôt dôstojnosti, rešpektu a rovnosti a dodržiavanie ľudských práv; preto by aj problematike sexuálneho obťažovania mala byť venovaná náležitá pozornosť. Toto úsilie by malo smerovať k cieľu vybudovať v akademickom priestore kultúru nulovej tolerancie voči akýmkoľvek prejavom sexuálneho obťažovania, súčasťou ktorej sú aj opatrenia povzbudzujúce oznamovanie prípadov sexuálneho obťažovania a efektívne postupy ich následného riešenia.

Je potrebné zdôrazniť, že zanedbanie prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania v inštitúciách je nielen protiprávnym konaním, ale aj manifestáciou inštitucionálnej zrady [5] voči tým, ktorí by vskutku mali byť chránení. Protiváhou inštitucionálnej zrady je inštitucionálna odvaha, definovaná ako *„záväzok inštitúcie hľadať pravdu a morálne konať napriek nepríjemnostiam, rizikám a krátkodobým nákladom. Je to prísľub ochrany a starostlivosti o tých, ktorí sú závislí od inštitúcie. Je to kompas zameraný na spoločné dobro jednotlivcov, inštitúcií a sveta. Je to sila, ktorá transformuje inštitúcie na zodpovednejšie, spravodlivejšie a efektívnejšie miesta pre všetkých“* [6]. Kiež je táto príručka pre vysoké školy inšpiráciou k hľadaniu takých ciest vysporiadania sa s neľahkou a citlivou problematikou sexuálneho obťažovania, ktoré budú demonštráciou inštitucionálnej odvahy.

Príručka, ktorú Vám predkladáme, poskytuje základnú orientáciu v problematike sexuálneho obťažovania; ponúka jej vymedzenie, paletu foriem, výskumne podložené dáta o výskyte tohto javu a spektre jeho potenciálnych dôsledkov. Text príručky sprevádzajú podnetné výroky z kvalitatívneho výskumu, ktorého sa zúčastnili študenti a študentky so skúsenosťou sexuálneho obťažovania na akademickej pôde na Slovensku. Príručka približuje aj nástroje prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania na vysokých školách a v závere prináša kľúčové informácie pre osoby, ktoré zažili sexuálne obťažovanie.

Príručka je adresovaná všetkým osobám, ktorých život je aktuálne spätý s akademickou pôdou, či už sú v pozícii študujúcich alebo interných a externých zamestnancov a zamestnankýň. Môže im pomôcť jasnejšie rozlišovať nežiadúce správanie, zvýšiť povedomie o ich právach i o spoločnej zodpovednosti za úroveň organizačnej a spoločenskej kultúry. Príručka môže poslúžiť ako sprievodca v procese vytvárania interných smerníc zameraných na prevenciu sexuálneho obťažovania a/alebo pri aktualizácii etických kódexov, s cieľom aby v ich obsahu bola predmetná problematika explicitným spôsobom zohľadnená. Konkrétne podoba týchto dokumentov bude musieť byť vždy šitá na mieru špecifikám konkrétnej vysokej školy. Ich dôsledná implementácia do reálneho života bude následne každodennou výzvou pre všetkých, ktorí chcú byť verní

poslaniu vysokých škôl. Zoči voči konkrétnym výzvam týkajúcim sa problematiky sexuálneho obťažovania na vysokých školách, prajeme všetkým zainteresovaným potrebnú mieru odvahy.

doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.

Zoznam použitej literatúry v predhovore

[1] Prezentované v kapitole 2 tejto príručky.

[2] Zákon č. 365/2004 Z. z. Zákon o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

[3] § 1, ods. 2) Zákona č. 131/2002 Z. z. Zákon o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[4] § 1, ods. 4), písm. a) Zákona č. 131/2002 Z. z

[5] Freyd, J. J. (2020). Shifting from Institutional Betrayal to Institutional Courage. In: Institutional courage and dignity in responses to sexual harassment and violence in institutional settings – NASEM Action Collaborative Summit, 19 October 2020.

[6] Center for Institutional Courage, Inc. (2020). <https://www.institutionalcourage.org/>

1. O čo ide pri sexuálnom obťažovaní a ako sa prejavuje

1.1. Definícia a zakázané prejavy sexuálneho obťažovania

Pojem sexuálneho obťažovania sa dostal do našej legislatívy prijatím novely k antidiskriminačnému zákonu v roku 2008¹ [1]. Podľa tohto zákona je sexuálne obťažovanie diskrimináciou na základe pohlavia/rodu a je zakázané. V § 2a ods. (5) je definované nasledovne:

Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctvujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie [2].

Debrecéniová sexuálne obťažovanie vo svojom komentári k antidiskriminačnému zákonu bližšie objasňuje takto: „*Pri sexuálnom obťažovaní je obťažovaná osoba podrobená zaobchádzaniu, ktoré je pre ňu nepríjemné, nežiaduce a ktoré narúša jej ľudskú dôstojnosť. Má však sexualizovanú povahu. [...] Medzi najzávažnejšie formy sexuálneho obťažovania patrí sexualizované násilie², napríklad znásilnenie. Sexuálne obťažovanie nie je prejavom alebo výsledkom toho, že by sa ľudia, ktorí ho produkujú, nevedeli ovládať, ale toho, že si takýmto spôsobom dokazujú nad inými osobami svoju moc alebo prevahu*“ [3].

¹ Právny základ definície sexuálneho obťažovania je prevzatý z čl. 2 písm. d) smernice Rady 2004/113/ES z 13. decembra 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaní, podľa ktorého „sexuálne obťažovanie znamená, keď k nežiaducemu verbálnemu, neverbálnemu alebo fyzickému správaniu sexuálnej povahy dochádza s úmyslom alebo s následkom narušenia dôstojnosti osoby, najmä pri vytvorení zastrašujúceho, nepriateľského, ponižujúceho, zneuctvujúceho alebo urážlivého prostredia“.

² V prípade, ak ide o sexualizované násilie, ide o trestný čin podľa Trestného zákona. Vtedy treba kontaktovať Políciu (158). Skutková podstata trestného činu znásilnenia je upravená v § 199 Trestného zákona. Konanie páchatela spočíva v tom, že násilím alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti ženu k súložiu alebo na taký čin zneužije jej bezbrannosť. Skutková podstata trestného činu sexuálneho násillia je upravená v § 200 Trestného zákona. Konanie páchatela spočíva v tom, že páchatel násilím alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti inú osobu k orálnemu styku, análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám, alebo na taký čin zneužije jej bezbrannosť. Na rozdiel od trestného činu znásilnenia terčom útoku pri trestnom čine sexuálneho násillia môže byť podľa zákona nielen žena, ale aj muž. Zdroj:

<https://www.zastavmenasillie.gov.sk/odporucania-policie#entry:1793>

"A hlavne, oni sú stále profesori. (...) Oni sa cítia podľa mňa tak trochu neohrození. (...) On má reálne akože moc mi nedať spraviť predmet, nedať mi ho spraviť na ďalší rok, a tým pádom ma vyhodia zo školy. "

Hana³

V právnickej literatúre sa môžeme stretnúť so sexuálnym obťažovaním *quid pro quo* (niečo za niečo) a vytváraním nepriateľského prostredia. O prvom hovoríme ak osoba v nadriadenej pozícii navrhne inej osobe výhody za „sexuálnu láskavosť“, alebo sa jej vyhráža dôsledkami ak sa sexuálne nepodriadi napr. že nespraví skúšku [4]. **Vytváranie nepriateľského prostredia** nastáva, keď osoba, alebo osoby vytvárajú zastrašujúce alebo ponižujúce, či sexistické prostredie (znevažujúce ženy, alebo mužov), ktoré ovplyvňuje kvalitu života iných ľudí v tomto prostredí. Môže zahŕňať všetky typy správania a konania sexuálnej alebo inej znevažujúcej a obťažujúcej povahy, ktoré znepríjemňujú a sťažujú študijný, či pracovný výkon [5].

Za sexuálnym obťažovaním je niekoľko rôznych príčin [6, 7]:

- potreba potvrdiť si vlastnú moc v situácii, keď druhý človek nemôže odmietnuť, napr. asymetrický vzťah učiteľ/učiteľka a študent/študentka;
- potreba druhými manipulovať a mať nad nimi mocenskú prevahu, napr. v rovesníckych vzťahoch medzi študentmi a študentkami;
- nezrelá potreba potvrdiť si sexuálnu atraktivitu s menším rizikom odmietnutia;
- nerešpektovanie hranice medzi formálnou a neformálnou sférou, napr. ak je obťažujúcou osobou vyučujúci či vyučujúca a prekračuje hranice profesionálneho vzťahu so študentkami a študentmi;
- neznalosť a necitlivosť k etickým normám, ktoré existujú v pracovnom/študijnom prostredí;
- neporozumenie a necitlivosť k potrebám a želaniam druhých ľudí.

³ Citáty sú z rozhovorov so študentkami, ktoré zažili na vysokej škole sexuálne obťažovanie. Mená sú uvedené anonymne.

Čo všetko môže byť považované za sexuálne obťažovanie?⁴

"Bol to vyučujúci, ktorý nebol nejaký kontaktný (...) ale na hodinách bol hrozne nevhodný, on dával sexuálne vtipy, sexuálne narážky, veľmi často napríklad rozprával o tom, ako on vzdychá (...) a bolo to fakt nepríjemné a aj sa tak díval po dievčatách a on to vôbec netajil (...)."

Mária

Rodové obťažovanie (resp. rodovo motivované obťažovanie) zahŕňa mnohé prejavy verbálneho a neverbálneho správania, obsahujúce urážajúce, nenávistné a ponižujúce sexistické postoje o ženách alebo mužoch založené na všeobecných presvedčeniach (tzv. rodových stereotypoch) o nich (o ich schopnostiach, záujmoch, vlastnostiach, vzájomných vzťahoch, atď.). [5, 8]

Príklady

- rozprávanie príbehov alebo vtipov so sexuálnym podtónom;
- nemiestne sexuálne poznámky;
- útočné poznámky napr. vulgárne nadávky;
- „sexistické“ poznámky znevažujúce mužov alebo ženy - napr. ženy sú príliš emocionálne, aby boli vedkyňami; muži sú technicky zručnejší, ale neemocionálni; ženy sú dobré len do postele; muži rozmýšľajú len penisom;
- znevýhodňovanie na základe pohlavia/rodu;
- zvýhodňovanie na základe pohlavia/rodu;
- používanie (ukazovanie, šírenie) zjavne sexuálnych materiálov počas výučby;
- komentovanie vzhľadu napr. hodnotenie tela, jeho častí, oblečenia.

⁴ Najrozsiahlejšie výskum v tomto smere realizovala psychologička Luis Fitzgerald, ktorá vytvorila trojčlenný klasifikačný systém, ktorý rozdeľuje sexuálne obťažovanie do odlišných, ale prepojených kategórií, a to sexuálny nátlak (sexual coercion), neželaná sexuálna pozornosť (unwanted sexual attention) a rodové obťažovanie (gender harassment) [8].

Neželaná sexuálna pozornosť

predstavuje neželané správanie sexuálnej povahy namierené priamo voči konkrétnej osobe. Obsahuje neželané pokusy o zblíženie [9, 10].

Príklady

- neželaná komunikácia sexuálnej povahy napr. posielanie nevyžiadaných fotiek/obrázkov so sexuálnym podtónom prostredníctvom e-mailov, smsiek, sociálnych sietí; kladenie otázok o sexuálnom živote a vnášanie témy sexu do diskusie hoci sa to netýka výučby; oplzlé sexuálne gestá počas výučby alebo skúšky;
- neželané sexuálne sugestívne pohľady napr. obkukovanie, poškuľovanie, žmurkanie;
- neustále pozvania na rande alebo ponuky na sex (napriek odmietnutiu);
- neželané prieniky do osobného priestoru napr. natlačenie sa na osobu, nakláňanie sa nad osobou, ruka cez plecia, na kolene;
- neželané sexuálne dotýkanie napr. plesnutie po zadku, siahanie na stehná/prsia.

Sexuálny nátlak je psychické naliehanie alebo použitie fyzickej sily s cieľom donútenia osoby do sexuálneho správania [8].

Príklady

- naznačovanie výhod (napr. istoty pozitívneho výsledku skúšky) výmenou za sexuálne služby;
- naznačovanie negatívnych následkov plynúcich z toho, ak osoba odmietne sexuálne zblíženie napr. skúškové obdobie nemusí dopadnúť dobre;
- prenasledovanie (*stalking*), teda neželané fyzické alebo elektronické zasahovanie do osobného života;
- sexuálny útok/znásilnenie alebo pokus o sexuálny útok/znásilnenie.

“On mi len tak žoviálne položil ruku na stehno (...) ja normálne ako keby som zmrzla. (...) ja som sa cítila úplne, ako keby som mala nejakú paralýzu. On rozprával, ja som bola ticho a vôbec som sa nesústredila na to, čo rozpráva, ja som sa sústredila iba na tú ruku, a že toto už určite nie je v poriadku.”

Barbora

“Je viacero z nich, ktorí majú dvojzmyselné reči na dennom poriadku a teraz vlastne pre tú situáciu s koronavírusom, tak musíme mať online hodiny (...) a to sú bežne poznámky typu: „A nie že vám bude zápočet robiť váš milenec, on nech vám robí iné veci!”

Kristína

Rodovo motivované obťažovanie i neželaná sexuálna pozornosť patria k formám sexuálneho obťažovania, ktoré bývajú zriedka vnímané ako problematické. Takéto obťažovanie je často podceňované a neviditeľné. Avšak samotný sexuálny nátlak býva len “vrcholom ľadovca” v sexistickej organizačnej kultúre (viď obrázok č. 1).

„(...) počas celého jedného polhodinového monológu som si musela vytrpieť to, že vlastne aký typ ženy by som mala byť, aby ma chlap rešpektoval, vážil si ma, a teda asi aby som si našla chlapa, tak ja som tak ticho sedela.”

Katarína

Sexuálne obťažovanie môže byť viditeľné okoliu, ale aj nepozorované. Často sa totiž deje napr. za zavretými dverami kabinetu alebo cez sociálne siete. Môže mať formu fyzickú (napr. dotyky), verbálnu (napr. nadávky), ale aj online (napr. správy a fotky na sociálnych sieťach). Môže sa stať jednorazovo, ale aj opakovane. V akademickom prostredí k nemu

môže dôjsť počas výučby, v iných priestoroch vysokej školy ako kabinet, laboratóriá a chodby, ale aj na internátoch.

“Každý deň mi volal, písal, na Facebooku, písal mi SMSky. A ja už som nevedela, čo mám spraviť.”

Kristína

ČO VEREJNOSŤ VNÍMA AKO SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE?

SEXUÁLNY NÁTLAK

Naznačovanie výhod za sexuálne zblíženie
Vyvolávanie dojmu, že sa osoba musí podriadiť

NEŽELANÁ SEXUÁLNA POZORNOSŤ

Posielanie nevyžiadaných správ/obrázkov so sexuálnym podtónom
Zívanie či žmurkanie (sexuálne žiadostivo)
Opakované žiadosti o stretnutie napriek odmietaniu
Neprijemné a nevyžiadané dotyky či hladenie

RODOVÉ OBŤAŽOVANIE (RODOVO MOTIVOVANÉ OBŤAŽOVANIE)

Sexuálne poznámky
Poznámky znevažujúce mužov či ženy
Sexistické nadávky
Zvýhodňovanie/znevýhodňovanie na základe rodu
Ukazovanie materiálov so sexuálnym obsahom na hodine
Komentovanie a hodnotenie tela

POVEDOMIE VEREJNOSTI

1.2. Sexuálne obťažovanie vo vysokoškolskom prostredí – čo sú jeho špecifiká?

Aj keď máme tendenciu vnímať sexuálne obťažovanie ako individuálny problém, resp. ako neetické správanie malého počtu problematických jedincov, výskum zdôrazňuje organizačnú klímu a kultúru ako faktory, ktoré takéto správanie umožňujú či dokonca uľahčujú [11, 12]. **Oblasť školstva a vzdelávania bola na Slovensku už v minulosti označená za priestor s vysokým výskytom sexuálneho obťažovania** [13, 14]. Preto je nutné vnímať a upozorňovať na organizačné faktory akademického prostredia, ktoré môžu dopomáhať k pretrvávaniu sexuálneho obťažovania v tomto prostredí.

Kolektív autorov a autoriek štúdie o sexuálnom obťažovaní v prostredí severoamerických štúdií medicíny, technických vied a inžinierstva zdôrazňuje [15] **4 faktory organizačnej kultúry a klímy**, ktoré prispievajú k páchaniu a netrestaniu sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí:

Hierarchická štruktúra a závislosť študentov a študentiek od vyučujúcich (i od mentorov a mentoriek)

Hierarchická organizácia pedagogickej práce v akademickom prostredí môže komplikovať riešenie prípadov sexuálneho obťažovania. Deje sa tak hlavne v prípadoch kde:

- študenti a študentky svojím hodnotením závisia primárne od jedného človeka (napr. v prípade školenia záverečných prác) [16];
- skúšanie a akademická práca sa deje v „izolovaných prostrediach“ (napr. ústne skúšanie za zavretými dverami) [17];
- sexuálne obťažovanie pácha človek, ktorý v akademickom prostredí považovaný za nenahraditeľného (napr. garant/garantka programu) [15].

“Ja som druháčka a píšem s ním bakalársku prácu a je to pre mňa taká veľmi nepríjemná situácia, lebo (...) nemôžem ísť za dekanom a povedať jej, že ma obťažoval alebo že jeho správanie nie je v poriadku. Pretože on by ma potom úplne potopil.”

Kristína

V akademickom prostredí, kde sú študenti/študentky s vyučujúcimi vo vzťahu závislosti, vzniká nerovnováha moci, keďže v tomto prostredí vyučujúci určujú študijné a iné pravidlá. Zároveň je v akademickom prostredí pomerne bežné, že majú niektorí zamestnanci/zamestnankyne fakulty status, vďaka ktorému je problematické správanie prehliadané v záujme pretrvania študijného programu alebo kurzu (napr. garanti/garantky).

“Jeho pozícia je zabezpečená (...) aj keby sa to začne riešiť, tak škola ho nemôže vyhodiť, lebo by museli zavrieť celý odbor. A na Slovensku nie je nikto iný, kto by ten odbor mohol viesť, keďže je to taký malý svet.”

Barbora

Neformálne komunikačné kanály a problém s anonymitou a transparentnosťou

Akademické prostredie môže vytvárať klímu, v ktorej je sexuálne obťažovanie vnímané ako „verejné tajomstvo“ [13, 18]. Aj keď sa v tejto komunite šíria informácie o „problematických osobách“, zriedka dochádza k ich trestaniu alebo sankcionovaniu ich správania.

“U nás funguje celkom taká kolektivita, takže my sa bavíme so staršími študentmi (...) a nás už starší upozorňovali, tak nekonkrétne hovorili, že „Hm, na tebe si zgustne, ty si také pekné dievčatko, že na teba isto bude mať nejaké narážky (...). A ešte nám radili, aby sme si nedávali sukne, (...), lebo že on to bude komentovať.”

Mária

Prešetrovanie sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí tiež komplikuje obava, že by sa osobné informácie mohli šíriť neformálne v komunite študujúcich i vyučujúcich. To, či sa osoba rozhodne podať sťažnosť alebo nie, môže byť značne ovplyvnené jej (ne)dôverou v to, či organizácia dokáže zabezpečiť ochranu a dôvernosc informácií v priebehu prešetrovania incidentu [19].

Systém meritokracie⁵, ktorý nezohľadňuje sexuálne obťažovanie ako prax ovplyvňujúcu kvalitu života a štúdia

Pod meritokraciou v akademickom prostredí rozumieme výslovné zameranie sa na výsledky a úspechy, ktoré môže zneviditeľňovať ťažkosti v ich dosahovaní a zraniteľnosť niektorých osôb v tomto prostredí. Organizačná kultúra dbajúca na princípy meritokracie môže vytvárať problematické predstavy o tom, kto je dobrý a zlý študent/študentka. Od osôb, ktoré zažívajú sexuálne obťažovanie, môže kolektív očakávať, že sa s problémom vysporiadajú „profesionálne“ – a to tak, že nebudú na problematické správanie upozorňovať [20]. Meritokratické vnímanie študentov a študentiek zároveň môže viesť k zneviditeľňovaniu dopadov sexuálneho obťažovania na ich študijné výsledky a vzťah k škole [21, 22].

⁵ Pod meritokraciou rozumieme takú kultúru, v ktorej je udeľované ľuďom uznanie na základe ich zásluh a pracovitosti. V tejto kultúre je kladený dôraz na výsledky a úspechy jedincov.

“Ten vyučujúci akurát spôsobil, že sme prestali chodiť na hodiny úplne. Myslím, že som bola raz alebo dvakrát na jeho prednáškach, odkedy som si všimla, aký je. A snažila som sa mu vyhýbať, ako sa len dalo (...).”

Mária

Sexuálne obťažovanie v akejkoľvek podobe môže viesť k zníženej produktivite, strate dôvery k vyučujúcim, snahe vyriešiť problém vyhýbaním sa vyučujúcim či úplným opustením fakulty alebo študijného programu [23].

“Ja som to v sebe tak uzavrela, že v podstate musím nejako dokončiť tú bakalárku, musím mať aspoň bakalársky titul a na magisterský už budem ašpirovať na inej univerzite alebo teda aspoň v inom odbore (...).”

Kristína

Sexistická organizačná kultúra a „mačizmus“ v akademickom prostredí

Rodové zastúpenie a pomer mužov a žien v akademickom prostredí má vplyv na organizačnú klímu. Pracovné kolektívy, v ktorých zásadne prevažujú muži, môžu klásť väčší dôraz na súťaživosť a agresivitu. V týchto kolektívoch môžu zároveň ženy, ktorých je signifikantne menej, pôsobiť ako narušiteľky „mužských hodnotových klubov“ [24].

Sexuálne obťažovanie je v mnohých organizáciách bežnou praxou, ktorá je symptómom sexistického organizačného prostredia, kde je sexuálne obťažovanie považované za bežnú formu socializácie [25, 26, 27]. Pretrvávajúca sexistická organizačná kultúra môže mať dlhodobé negatívne vplyvy na motiváciu a vzájomnú dôveru v kolektíve. Napríklad v prostredí, kde často dochádza k sexualizácii študentiek či študentov, môžu mať ostatní študenti pocit systematického znevýhodňovania [16, 28].

“Tam sa to nevníma ako problém, tam sa to vníma ako bežná vec. Málokto to identifikuje ako niečo mimo normy alebo mimo toho, čo by malo byť. Takže ani si to popravde neviem predstaviť, že ako to riešiť, lebo neviem, že za kým by som mala ísť. Lebo viem, že dekan je úplne taký istý, že vlastne všetci tam žijú, že je to normálne.”

Hana

1.3. Šedá zóna sexuálneho obťažovania – profesionalita a vzťahy v akademickom prostredí

V téme sexuálneho obťažovania sa tiež stretávame s konaním a vzťahmi na akademickej pôde, ktoré spadajú do tzv. „šedej zóny“. Hovoríme o takom konaní, kedy **dochádza k búraniu profesionálneho prístupu vo vzťahu vyučujúcej/vyučujúceho voči študentovi/študentke a k vytváraniu osobných – romantických či sexuálnych väzieb** [16]. O nastolenie neformálnych vzťahov či intímne zblíženie sa môžu pokúšať vyučujúci a vyučujúce i samotní študenti a študentky. O šedej zóne sexuálneho obťažovania však hovoríme preto, že v akademickom prostredí existuje hierarchia vzťahov, z ktorej vyplýva autorita vyučujúcich, ako aj nevyhnutnosť vzájomného profesionálneho správania.

Vyučujúci by mali brať na zreteľ svoju pozíciu osôb s autoritou a vplyvom v akademickom prostredí. Keďže majú študenti a študentky voči nim ako nadriadeným osobám rešpekt, môže to redukovať ich schopnosť slobodne sa rozhodovať [28]. Ak je nadväzovanie vzťahov zo strany študentov a študentiek nevyžiadané alebo nevítané, no nedokážu sa napríklad zo strachu o svoje známky ohradiť, môže to na nich pôsobiť mätúco, zastráňujúco či až donucujúco.

“Potom mi už začínal aj volať každý deň, aj písať správy. Tak ja som prestala na jeho hodiny chodiť. Lebo som si tak trošku uvedomovala, čo sa deje, ale tiež som nevedela, (...) som nevedela úplne ako prísť za starším mužom, ktorý je vážený a povedať mu, že si myslím, že sa mu páčim, ale že v podstate o to nestojím.”

Barbora

Aj keď je snaha o osobnejší prístup voči študentom a študentkám v akademickom prostredí vnímaná ako žiaduca, vyučujúci a vyučujúce by sa mali vyvarovať stretávania so študentmi a študentkami mimo školy na aktivitách, ktoré môžu narúšať profesionálne vzťahy. Ide napríklad o súkromné stretnutia, ktoré zahŕňajú konzumáciu alkoholu, či súkromné stretnutia u vyučujúcich doma a pod. K narúšaniu profesionálneho vzťahu medzi vyučujúcimi a študentmi/študentkami môže tiež dochádzať **v situáciách kedy sa**

vyučujúci/vyučujúce venujú intímny debátam so študentmi a študentkami o ich partnerskom či sexuálnom živote.

“On sa začal zaujímať o moju situáciu, začal mi postupne rozprávať o svojich problémoch, ja som vedela veľa informácií o ňom, on veľa vecí o mne a začal mať aj také dvojzmyselné narážky. To bolo o tom, že večer sa ma pýtal, že „Čo máš na sebe?“

Kristína

Hoci niekedy môžu pokusy o narušenie profesionálneho vzťahu prichádzať zo strany samotných študentov a študentiek (napr. ak neverbálne vyjadrujú sexuálny záujem o vyučujúcich alebo priamo verbálne navrhujú sexuálne zbliženie), zodpovednosť za udržanie profesionálnych hraníc prináleží osobám v pozícii autority. Vyučujúci/vyučujúce by nemali porušenie profesionálneho prístupu ospravedlňovať tým, že iniciatíva prichádzala zo strany študentov/študentiek.

Samostatnou otázkou sú preto **romantické vzťahy medzi vyučujúcimi a študujúcimi**. Napriek tomu, že sa jedná o konsenzuálne a dobrovoľné vzťahy, je nutná istá obozretnosť. Tá vychádza z poznania, že existencia týchto vzťahov narúša hranice profesionálneho vzťahu. Vyučujúci/vyučujúca ako zamestnankyňa a kolegyňa v akademickom kolektíve disponuje voči študentovi/študentke značnými zdrojmi a statusom, ktorými môže uškodiť v prípade konfliktu medzi partnermi [28, 29, 30]. Avšak aj bez konfliktov **tento vzťah na pracovisku vytvára stret záujmov** a môže viesť v kolektíve (vyučujúcich i študentov a študentiek) k podozreniu z favoritizmu a vytvárať klímu nedôvery [15]⁶.

Mnohé univerzity v Európe s cieľom predchádzať neférovému zaobchádzaniu, ktoré by mohlo vzniknúť z týchto vertikálnych vzťahov (medzi študujúcou osobou a vyučujúcou osobou), zaviedli smernice, ktoré vzťahy pripúšťajú, no vyžadujú obozretnosť a informovanie nadriadených.

⁶ Názory študentov a študentiek na vzťahy s vyučujúcimi sa rôznia. V prieskume Inštitútu pre výskum práce a rodiny z roku 2020 67 % študentiek a 66 % študentov súhlasilo s tvrdením, že vyučujúci/vyučujúce by nemali mať romantické vzťahy so študentmi a študentkami.

2. Výskyt sexuálneho obťažovania na vysokých školách v zahraničí a na Slovensku

2.1. Zahraničné výskumy (USA a Európa)

Podľa starších i súčasných prieskumov v severoamerickom prostredí ženy zažívajú sexuálne obťažovanie častejšie ako muži. No obťažovanie môže negatívne vplývať na obe pohlavia [31, 32].

“Nehovorím, že sa toto nedeje mladým mužom, jasné, že sa im to deje, ale (...) nevidela som asi ešte vyučujúcu, ktorá by takto verejne o tom rozprávala, lebo už sa to berie ako norma, že sa takto ľudia správajú k mladým ženám, (...) že to nikto neberie ako sexuálne obťažovanie.”

Kristína

Výsledky výskumu od Huerta a jej kolegýň (2006) potvrdili čísla zistené už v 80-tych a 90-tych rokoch 20. storočia [33]. 56,6 % respondentiek malo minimálne raz skúsenosť so sexuálne obťažujúcim správaním. 92,4 % z nich malo skúsenosť s rodovým obťažovaním, 53 % zažilo neželenú sexuálnu pozornosť a 4,8 % uviedlo, že boli vystavené sexuálnemu nátlaku. Obťažovania sa dopustilo 75 % rovesníkov študentov a 25 % študentiek uviedlo, že ich obťažovali zamestnanci a zamestnankyne fakulty. Viac ako 80 % páchatel'ov obťažovania predstavovali muži.

Štúdia Rosenthal, Smidt a Freyd (2016) tiež odhalila, že sexuálne obťažovanie zostáva relatívne bežné vo vysokoškolskom vzdelávaní [34]. Výsledky ukázali, že 38 % študentiek a 23,4 % študentov zažilo sexuálne obťažovanie zo strany zamestnancov a zamestnankýň. 13 % študentiek zažilo jeden incident, 7,7 % dva incidenty a 17,5 % tri a viac incidentov. Zo strany iných študentov a študentiek zažilo sexuálne obťažovanie 57,7 % študentiek a 38,8

% študentov. Z tých, ktorí zažili sexuálne obťažovanie, len 6,4 % nahlásilo incident. Väčšinu skúseností s obťažovaním predstavoval sexuálne útočný jazyk, gestá alebo obrázky (59,1 %).

V nórskom výskume Sivertsena a kolektívu (2019) realizovanom na vzorke 50 054 respondentov a respondentiek, až 24,2 % z nich (31,3 % žien, 8 % mužov) uviedlo, že počas štúdia na vysokých školách zažili sexuálne obťažovanie [35]. 16,7 % z nich (21,6 % žien a 5,7 % mužov) zažilo sexuálne obťažovanie za posledný rok. Najčastejšie formy zažitého sexuálneho obťažovania boli nepríjemné sexuálne poznámky, návrhy alebo komentáre o tele a neželané dotýkanie, objímanie a bozkávanie (oboje po 15,4 %). Znásilnenie a pokus o znásilnenie hlásilo 3,4 % respondentiek a 2,1 % respondentov.

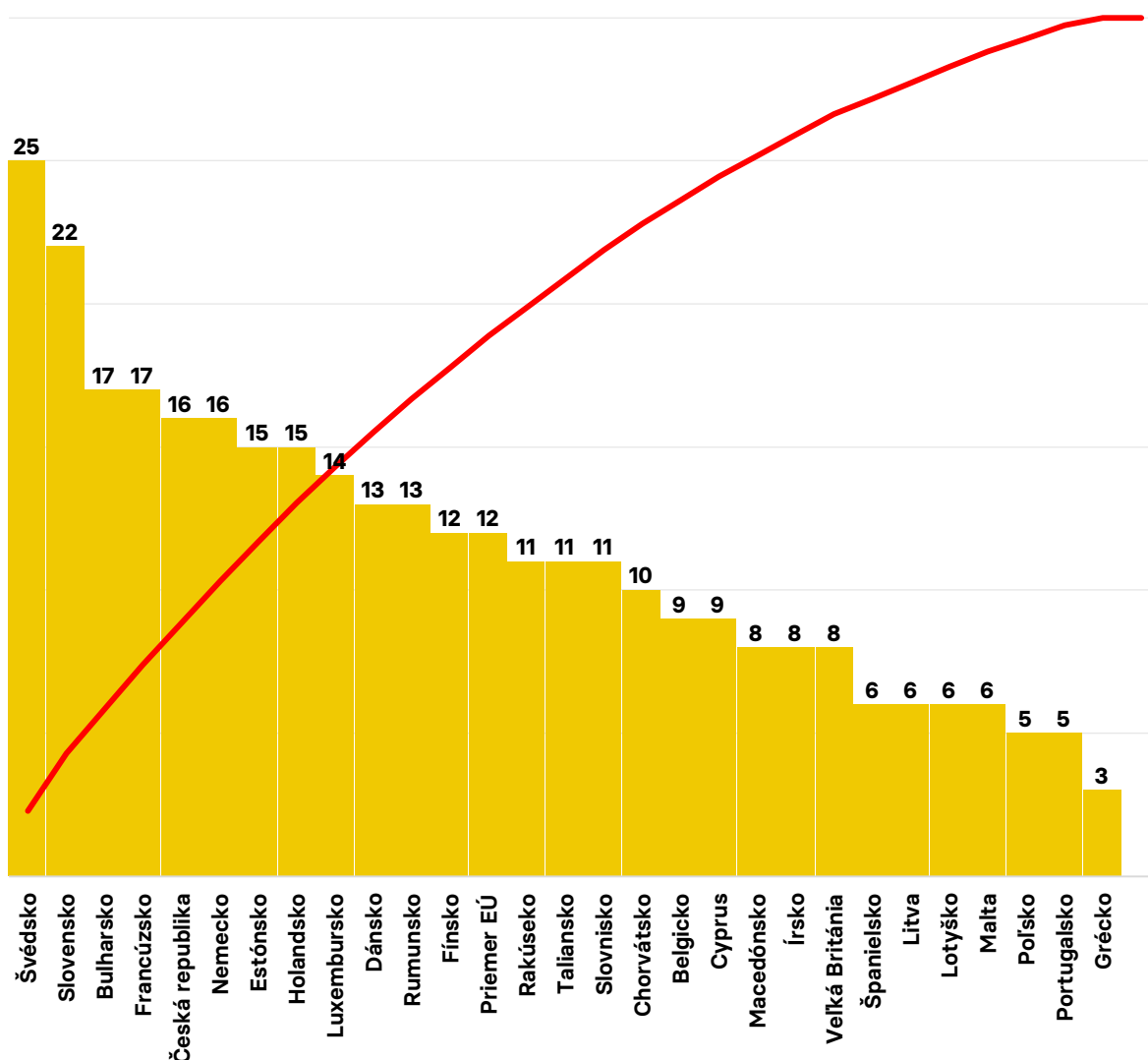
Šaldová, Tupá a Vohlídalová (2009) v Českej republike realizovali dotazníkový prieskum (2008-2009)⁷ zameraný na zisťovanie skúseností študentiek a študentov so sexuálnym obťažovaním a na ich postoje vo vzťahu k nemu [28]. Výsledky ukázali, že niektorú z foriem sexuálneho obťažovania zažilo približne 66 % študujúcich; 18 % malo skúsenosti s neželanou sexuálnou pozornosťou zo strany vyučujúcich a okolo 9 % sa stretlo so sexuálnym nátlakom. Najviac skúseností mali študenti a študentky so zosmiešňujúcimi poznámkami o ich vzhľade, schopnostiach a vlohách k určitým povolaniam (konkrétne 47 % študentov a 53 % študentiek). Celkom 12 žien a 1 muž uviedli (1,8 %), že sa s nimi vyučujúci snažil nadviazať intímny vzťah.

Najnovší prieskum skúseností so sexuálnym obťažovaním a násilím vo vzťahu k študentom a študentkám českých vysokých škôl uskutočnila v roku 2020 organizácia Konsent [37]. Z analýzy dát získaných od 1436 respondentiek a respondentov vyplynulo, že 21,5 % z nich malo skúsenosť so znásilnením alebo pokusom o znásilnenie, ktorý sa odohral počas vysokoškolského štúdia. Viac ako jedna tretina z nich uviedla, že sa to odohralo priamo na akademickej pôde alebo to bolo spojené s univerzitou. V 78 % prípadov išlo o páchatela/páchateľku na rovnakej hierarchickej úrovni (resp. o rovesníka/rovesníčku v školskom prostredí). No napriek tomu 85 % opýtaných uviedlo, že situáciu nikde nenahlásili. Najčastejšie udávané dôvody boli, že nevedeli na koho sa obrátiť, neboli si istí závažnosťou situácie, za situáciu sa hanbili alebo to bolo príliš psychicky náročné. Zásadnou informáciou je tiež to, že až 98,7 % študentov a študentiek uviedlo, že nedostali od vysokej školy žiadnu informáciu o sexuálnom obťažovaní, ani o tom ako ho riešiť.

⁷ Prieskum prebehol na prelome rokov 2008 a 2009 v rámci jednej vybranej fakulty pražskej vysokej školy a zahŕňal 700 študujúcich v magisterskom a bakalárskom študijnom cykle, z toho 464 študentiek a 236 študentov [28, 36].

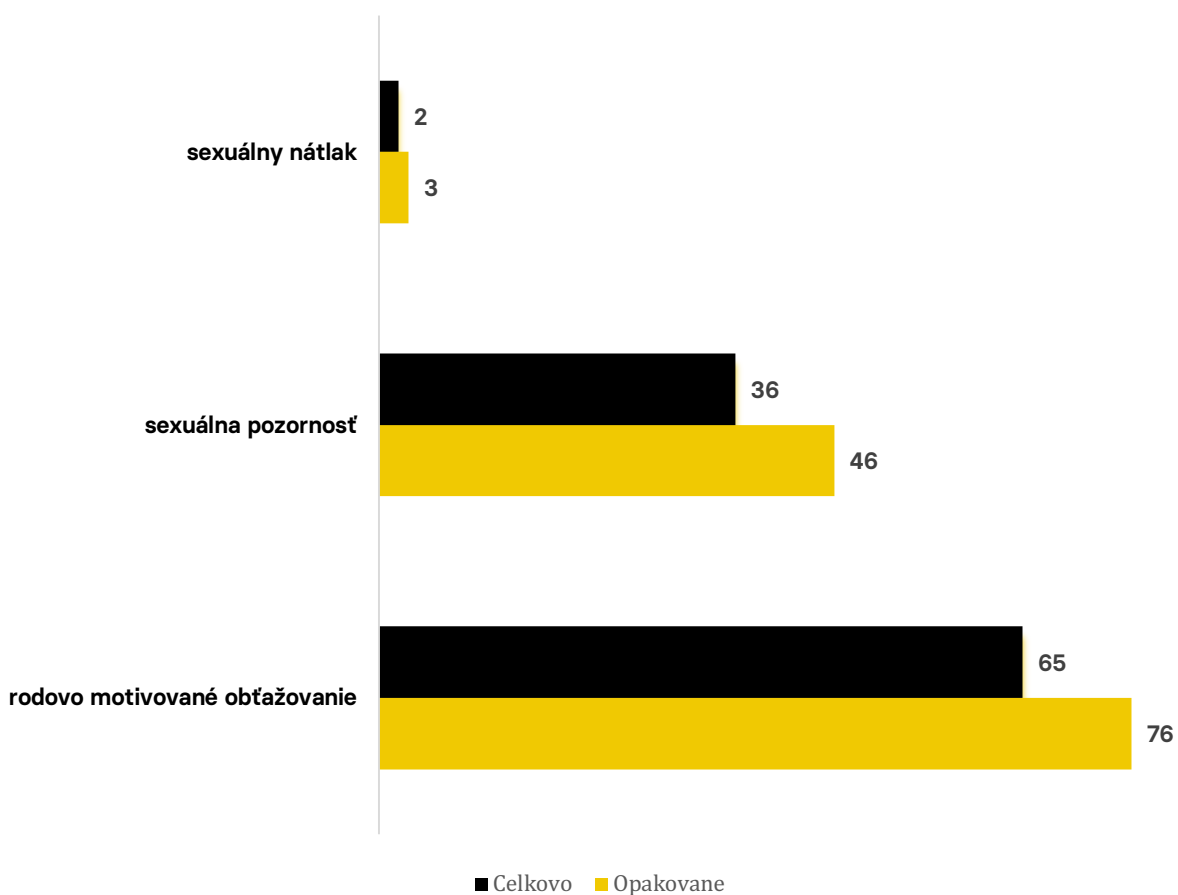
2.2. Výskumy uskutočnené v slovenských podmienkach

Podľa Európskeho prieskumu FRA z roku 2012, ktorý sa venoval násiliu na ženách, na Slovensku až 49 % žien a dievčat vo veku od 15 rokov zažilo počas svojho života nejakú formu sexuálneho obťažovania [38]. Šesť najzávažnejších foriem sexuálneho obťažovania zažilo 40 % z nich za posledných 12 mesiacov. 22 % respondentiek zažilo obťažovanie od niekoho zo školského prostredia za posledných 12 mesiacov. Nižšie uvedený graf poukazuje na vysokú prevalenciu skúseností so sexuálnym obťažovaním v školskom prostredí na Slovensku (viď graf č. 1).

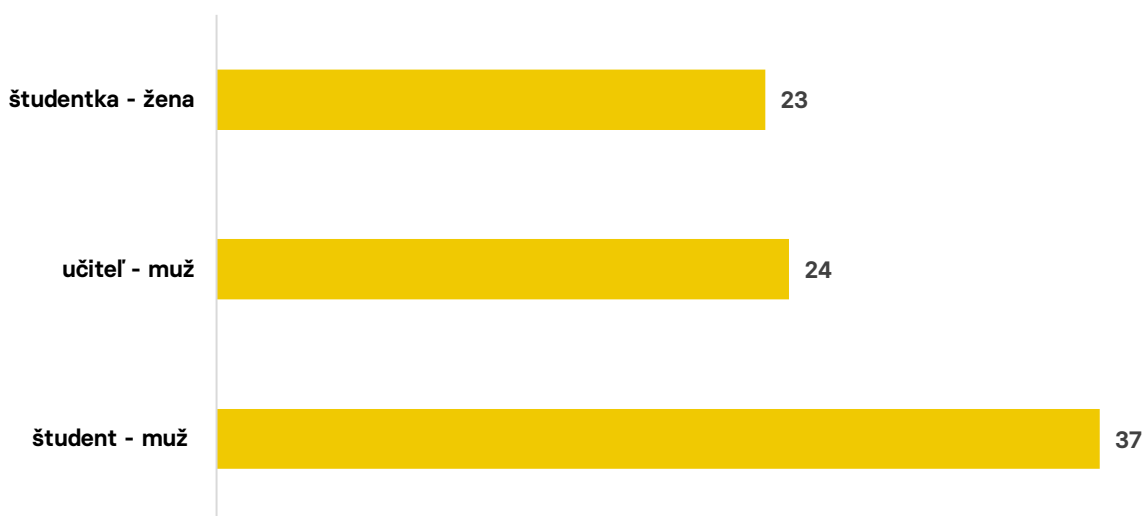
Graf č. 1: Prevalencia sexuálneho obťažovania a skúsenosti v školskom prostredí (%)

V akademickom roku 2019/2020 realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny výskum obťažujúceho a diskriminačného správania na slovenských vysokých školách. V rámci výskumu bolo oslovených 1621 študentov a študentiek. Ich priemerný vek bol 23 rokov a najčastejšie (64 %) študovali v 4-6. ročníku vysokoškolského štúdia. Z výsledkov výskumu vyplýva, že až 76 % študentov a študentiek slovenských vysokých škôl sa počas štúdia (na ich súčasnej vysokej škole) stretlo s rodovo motivovaným obťažovaním (65 % z nich sa s ním stretlo opakovane). Išlo napr. o vtipy, komentáre so sexuálnym podtónom alebo znevažujúce poznámky na ženy či mužov. 46 % zo všetkých študentov a študentiek uvádzalo tiež skúsenosť s nechcenou sexuálnou pozornosťou (z toho 36 % opakovane). Tu išlo napr. o snahu o zblíženie, nevyžiadané zdieľanie materiálov so sexuálnym obsahom, či pozývanie na stretnutia napriek odmietnutiu. 3 % študentov a študentiek tiež uviedli skúsenosť so sexuálnym nátlakom (2 % opakovane) – teda napr. so skúsenosťou s vyhrážkami či sľubovaním výhod za sexuálne zblíženie (graf č. 2).

Graf č. 2: Prevalencia sexuálneho obťažovania podľa klastrov (%)

Výskum sa tiež študentov a študentiek dopytoval, kto sa obťažujúceho správania vo vysokoškolskom prostredí dopúšťal (graf č. 3). Najčastejšie sa ako osoba, ktorá sa dopúšťa obťažujúceho správania, objavoval študent-muž (37 % prípadov), potom učiteľ-muž (24 % prípadov) a následne študentka-žena (23 % prípadov). V porovnaní so ženami bolo u mužov riziko páchania sexuálneho obťažovania takmer dvakrát vyššie.

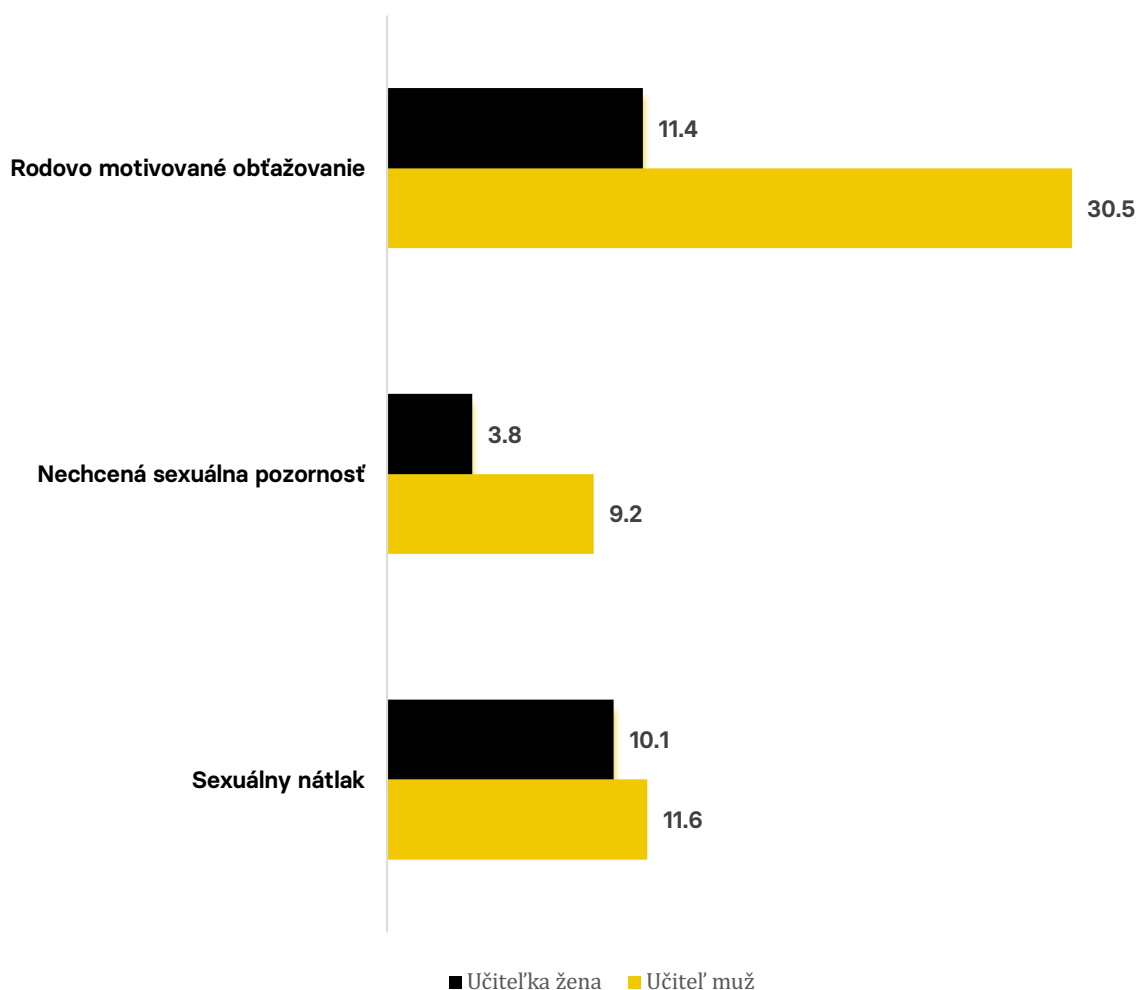

Graf č.3: Páchatelia sexuálneho obťažovania vo vysokoškolskom prostredí (%)

Celkovo učitelia a učiteľky predstavovali páchatel'a resp. páchatel'ku sexuálneho obťažovania až v 34 % prípadov (graf č. 4). Vo vysokoškolskom prostredí ide o osoby s autoritou, ktoré určujú pravidlá štúdia, preto je skúsenosť s obťažujúcim správaním z ich strany pre študentov a študentky zásadná. Ako osoby, ktoré sa dopúšťajú rodovo motivovaného obťažovania, sa učitelia a učiteľky objavujú až v 42 % prípadov (z 1134) a ani pri prípadoch sexuálneho nátlaku ich správanie nie je zanedbateľné (predstavujú 22 % prípadov z 43). Ide zároveň o osoby, ktoré disponujú v akademickom prostredí značnou mocou, preto môže byť pre študentov a študentky náročné túto situáciu riešiť, zveriť sa niekomu s touto skúsenosťou, či vyhľadať pomoc.

Výskum sa zároveň dopytoval študentov a študentiek na skúsenosti s obťažujúcim správaním od iných osôb prítomných v akademickom prostredí. Aj skúsenosť s obťažujúcim správaním od rovesníka či rovesníčky (t. j. inej študentky či študenta) môže

mať zásadný vplyv na pocit bezpečia či výsledky štúdia. Je však nutné brať na zreteľ, že naši respondenti a respondentky prichádzajú častejšie do kontaktu s inými študentmi a študentkami než s učiteľmi a učiteľkami, preto sa rovesníci a rovesníčky tiež častejšie objavujú ako osoby, ktoré sa dopúšťajú obťažujúceho správania. Študentky a študenti sa vo výskume objavujú ako osoby, ktoré sa dopúšťajú hlavne neželanej sexuálnej pozornosti (v 82 % prípadov z 666) a sexuálneho nátlaku (v 78 % prípadov z 43).

Graf č. 4: Učitelia a učiteľky a prevalencia sexuálneho obťažovania podľa klastrov (%)

Pokiaľ ide o otázku, na akých miestach k sexuálnemu obťažovaniu dochádza, z výsledkov výskumu vyplynulo, že všetky formy obťažujúceho správania sa najčastejšie diali počas

vzdelávacieho procesu a v rámci prestávok (rovnako po 28 %) či na internátoch (19 %). Nemožno tiež zabúdať na „online“ priestor, v ktorom sa odohralo až 12 % incidentov uvedených študentmi a študentkami. Skúsenosti s rodovo motivovaným obťažovaním študenti a študentky najčastejšie zažívali počas edukačného procesu a v rámci prestávok. K prejavom nechcenej sexuálnej pozornosti najčastejšie dochádzalo počas prestávok a v prostredí internátov. Sexuálny nátlak sa taktiež najčastejšie odohráva na internáte a počas prestávok.

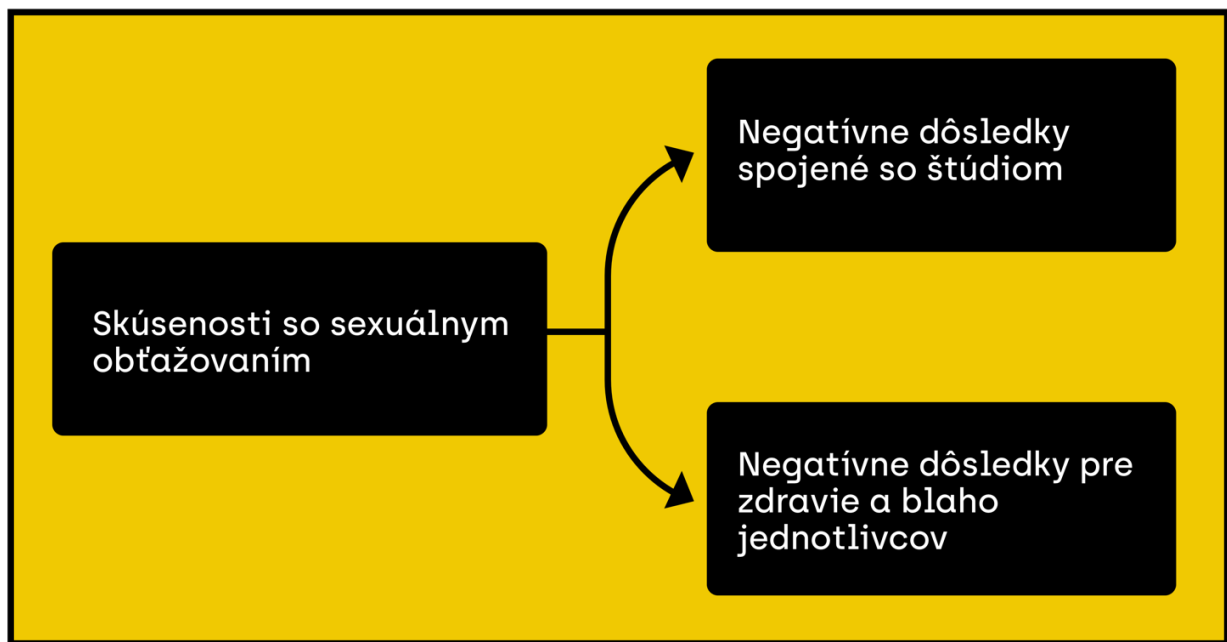
Podľa výsledkov výskumu sú skúsenosti študentov a študentiek s obťažujúcim správaním značné. No len jedna tretina študentov a študentiek, ktoré zažili obťažujúce správanie, sa rozhodla niekomu s touto skúsenosťou zdôveriť; z toho bolo 22 % študentiek a len 9 % študentov. Z analýzy výskumných dát vyplýva, že so závažnosťou incidentu rastie aj potreba sa so skúsenosťou niekomu zdôveriť. Zverenie sa autorite alebo vedeniu školy je však jednou z najzriedkavejších zvolených možností. Najčastejšie sa študenti a študentky obracajú na svojich spolužiakov/spolužiačky (78 %), svojich priateľov (65 %) alebo rodinu (50 %). Študenti a študentky, ktoré sa nikomu nezdôverili so svojou skúsenosťou, ako najčastejšie dôvody uvádzali to, že to nepovažovali za dostatočne vážny incident (27 %) alebo to vyriešili sami/y (19 %). Len v 1 % skúseností začalo na škole oficiálne konanie voči osobe, ktorá obťažovala (t. j. v 12 prípadoch).

Niektorí študenti a študentky uvádzali dlhodobé dopady obťažujúceho správania na ich fyzickom či mentálnom zdraví. Z vykazovaných dopadov sa najčastejšie objavovali pocity zraniteľnosti (7 %), strata sebaistoty (6 %) či pocity úzkosti (5 %), alebo problémy s koncentráciou (4 %). 3 % študentov a študentiek malo depresívne stavy, vzťahové problémy, ťažkosti s učením alebo spánkom.

Medzi študentmi a študentkami prevláda dobré scitlivenie v téme a väčšina rozpoznáva rôzne situácie obťažujúceho správania ako sexuálne obťažovanie pokiaľ ho pácha vyučujúci/vyučujúca. Napriek tomu, že aj právne povedomie je medzi študentmi a študentkami pomerne rozšírené, títo a tieto uvádzajú, že im ich škola neponúkla o téme sexuálneho obťažovania dostatočné informácie. Dve tretiny (69 %) študentov a študentiek si je vedomých, že problematika sexuálneho obťažovania je na Slovensku legislatívne ošetrená v antidiskriminačnom zákone, a 71 % vie, že existuje možnosť obrátiť sa v predmetných prípadoch na súd. No iba 12 % súhlasí s tvrdením, že boli svojou vysokou školou dostatočne informovaní o téme sexuálneho obťažovania. Informovanie o možnostiach a nástrojoch riešenia sexuálneho obťažovania priamo na vysokej škole je teda minimálne.

3. Sexuálne obťažovanie a jeho dôsledky na jednotlivcov a kolektívy

Štúdie venované dôsledkom sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí hovoria o dvoch najčastejších druhoch dôsledkov. Prvými sú dôsledky spojené so štúdiom, a teda s prítomnosťou osoby v kolektíve a v školskom prostredí. Druhou skupinou dôsledkov je negatívny vplyv sexuálneho obťažovania na mentálne a fyzické zdravie. Výskumy zároveň poukazujú na to, že **rôzne dôsledky obťažovania nie sú nevyhnutne naviazané na vážnosť, resp. násilnosť konania**. A teda skúsenosť s opakovanou neželanou sexuálnou pozornosťou môže mať na osobu rovnaký i silnejší vplyv ako vážnejšie incidenty násilia [15].

Obrázok č. 2: Skúsenosti so sexuálnym obťažovaním a rôzne druhy dôsledkov

Ak hovoríme o vplyve sexuálneho obťažovania a o jeho dôsledkoch spojených so štúdiom, máme na mysli správanie sa na pôde školy i postoje voči škole a vyučujúcim. **Študenti a študentky so skúsenosťami s obťažujúcim správaním môžu spracovávať skúsenosť so**

sexuálnym obťažovaním rôznymi spôsobmi. Nezriedkavo sa objavuje snaha vyhýbať sa takémuto správaniu, či až snaha o izoláciu (ide o tzv. disociáciu⁸). Osoba, ktorá zažíva sexuálne obťažovanie, môže stratégiu vyhýbania sa sprvu považovať ako efektívnu, no výskum ukazuje, že z dlhodobého hľadiska môže mať zásadné dopady na fyzické či psychické zdravie, i na pôsobenie v akademickom prostredí [39, 40].

Snaha o izoláciu po skúsenosti so sexuálnym obťažovaním v akademickom prostredí môže viesť k:

- nízkej spokojnosti so štúdiom a školou vo všeobecnosti;
- hnevu a negatívnym pocitom voči škole (obviňovanie vedenia školy);
- nedochvíľnosti a absentovaniu na vyučovaní;
- demotivácii, zníženej pozornosti na hodinách a zníženej produktivite;
- strachu v niektorých priestoroch (napr. ateliéry či internáty) a všeobecným pocitom straty bezpečia;
- častej zmene predmetov či nerozhodnosti pri výbere záverečnej práce;
- myšlienkam na odchod a eventuálne aj k odchodu zo študijného programu/odboru či školy [40].

“Nemám o to už žiadny záujem, už ma to nebaví, už ma to viac odrádza od toho štúdia (...). Bola som veľmi namotivovaná na to, aby som spravila niečo pozitívne alebo aby som sa tomu hlbšie venovala. A teraz mi to je úplne jedno.”

Kristína

⁸ Disociácia – snaha o odlúčenie alebo izoláciu pomenováva široké spektrum zážitkov fyzických i emocionálnych, prostredníctvom ktorých sa osoba vyrovnáva s nežiaducim alebo ubližujúcim konaním iných.

Ak hovoríme o dôsledkoch spojených so štúdiom, nemôžeme zabúdať na to, že sexuálne obťažovanie môže mať vplyv na pracovné a študijné kolektívy [41]. **Vedie napríklad k strate dôvery kolektívu voči vyučujúcim, zvýšenej konfliktnosti i vzájomnej nedôvere.** Obťažujúce správanie môže mať vážny vplyv na stav sociálnej klímy na škole a viesť k rozdrobeniu skupiny [16, 42].

Dôsledky sexuálneho obťažovania na fyzické i psychické zdravie boli preukázané v rôznych výskumoch [15, 26]⁹. Ide primárne o dôsledky ako:

- chronický stres a úzkosť;
- pocit poníženia;
- zlá nálada či dokonca depresia;
- strach;
- poruchy stravovania či spánku;
- bolesti hlavy i letargia;
- sebaobviňovanie a znížená sebadôvera;
- zvýšené užívanie návykových látok;
- hnev a znechutenie;
- znížená spokojnosť so životom všeobecne.

“Mne sa chce vracať vždy keď ho vidím. Celé sa mi to vráti vždy keď ho vidím, vtedy sa zase tá zlosť do mňa dostane a som nahnevaná.”

Katarína

⁹ Značné množstvo štúdií sa však zatiaľ sústredilo primárne na ženy – študentky a ich prežívanie obťažujúceho či znevažujúceho správania.

Aj keď sa u osoby so skúsenosťou so sexuálnym obťažovaním neobjavia vážnejšie problémy ako napr. úzkosť či depresia, môže takáto skúsenosť viesť k strate sebadôvery a dôvery vo svoje schopnosti [11]. To môže zásadne ovplyvniť dosahované výsledky vo vzdelávaní a následne kariéru študenta i študentky.

“Občas boli dobré dni, občas boli dni, kedy som úplne strašne plakala kvôli tomu. Občas boli dni, kedy som mala neustály stres a stiahnutý žalúdok z toho, že mi zavolá alebo nezavolá. A občas som sa hnevala. Lebo ja som vlastne začala pochybovať o tom, či som psychicky v poriadku a či ja som tá, (...) ktorá vlastne manipuluje a klame.”

Barbora

4. Nástroje prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania na vysokej škole

V situácii obťažovania vzniká zamestnávateľovi či škole povinnosť konať. Ak škola promptne nezareaguje na sexuálne obťažovanie, môže byť braná na zodpovednosť za to, že obťažujúce konanie pretrváva [43]. Preto je dôležitá prevencia sexuálneho obťažovania a násilia na vysokoškolskej pôde.

Pravidlá správania sa aj na školskej pôde menia. Čo bolo akceptovateľné pred 20 rokmi sa už dnes môže považovať za diskriminačné, neprofesionálne či sexistické. Škola je miestom zamestnania i poskytovania služby vzdelania, preto sa od ľudí, ktorí pre ňu pracujú, očakáva, že sa budú správať profesionálne. **Vedenie školy a pedagogický kolektív majú vytvoriť prostredie, v ktorom sa všetci/všetky študenti a študentky i zamestnanci a zamestnankyne budú cítiť komfortne.** Je potrebné vytvoriť programy, ktoré zavedú kultúru férového a rešpektujúceho školského prostredia. V tejto kapitole sa venujeme tomu, čo by mala vysoká škola urobiť, aby predchádzala sexuálnemu obťažovaniu a následne riešila situácie s ním spojené.

4.1. Jasná a vymožiteľná politika: etický kódex a monitorovanie

Z titulu antidiskriminačného zákona je nutné prípady diskriminácie či obťažovania riešiť primárne tam, kde vznikajú, teda na akademickej pôde. Preto je dôležitým krokom zaviesť zrozumiteľnú, záväznú a verejne dostupnú (napr. zverejnenú na internetovej stránke) politiku prevencie a zamedzenia sexuálneho obťažovania.

Zavedenie tejto politiky jasne deklaruje stanovisko zo strany vysokej školy, že sexuálne obťažovanie a sexuálne násilie sú neakceptovateľné. Mať politiku je potrebná, avšak nie postačujúca podmienka; musí sa realizovať a vyžadovať aj v praxi a nielen formálne. Dobrá prax ukazuje, že školy buď disponujú samostatnou politikou v oblasti diskriminácie a sexuálneho obťažovania, alebo sú práva a povinnosti vo vzťahu k predmetnej problematike výslovne ošetrené v rámci etického kódexu pre študentov/študentky, učiteľov/učiteľky i ďalších zamestnancov/zamestnankyne školy [44].

Súčasťou dobre nastavenej internej politiky je aj informačná povinnosť a prístup k informáciám. **Všetci prítomní na akademickej pôde by tak mali mať nielen prístup k informáciám o sexuálnom obťažovaní, ale aj k informáciám o jeho nahlásení a o tom, na aké služby pomoci sa môžu obrátiť.** Ak je to možné, vysoká škola by mala mať informácie prístupné aj v cudzom jazyku pre zahraničné študentky, študentov a vyučujúcich.

Súčasťou poskytovaných informácií môžu byť aj kontakty na poradenstvo pre osoby, ktoré zažívajú násilie alebo obťažovanie mimo akademického prostredia (napr. doma či na ulici), ktoré poskytujú rôzne verejné či mimovládne organizácie (viď kontakty v prílohe č. 1).

Čo možno zahrnúť do obsahu politiky prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania:

- definíciu sexuálneho obťažovania a násilia v spojení s relevantnou legislatívou a zákonmi;
- zoznam zakázaného správania, príklady a možné scenáre;
- vysvetlenie čo znamená súhlas v spojení so sexuálnym správaním, ktorý síce naše zákony nepoznajú, ale dobrou praxou je, že sa v politike vysokej školy táto téma nachádza nad rámec legislatívy;
- vymedzenie dosahu/rámca politiky (napr. nevzťahuje sa len na výučbu a budovu školy, ale aplikuje sa aj na kolektívy pridružené k akademickému prostrediu, ako napr. študentská rada, odborná prax v iných zariadeniach, výskumné stáže, študijné výmeny atď.);
- dôraz na to, že ľudia, ktorí zažili sexuálny útok, ho môžu nahlásiť polícii;
- objasnenie krokov ako vyhľadať pomoc (v rámci fakulty, univerzity, či mimo akademickej pôdy);
- objasnenie krokov ako nahlásiť sexuálne obťažovanie alebo útok (v rámci fakulty či univerzity);
- vysvetlenie, že v prípadoch ak ide o trestné činy, formálne šetrenie podnetu v rámci organizácie nenahrádza kriminálne vyšetrenie;
- informácie o potenciálnych sankciách, ktoré môžu byť uložené študentom alebo vyučujúcim ak vedenie školy zistí, že došlo k sexuálnemu obťažovaniu alebo násiliu;
- prehlásenie, že zamestnanci/zamestnankyne i študenti/ študentky majú povinnosť predchádzať sexuálnemu obťažovaniu a v prípade, ak sa stanú svedkami či svedkyňami takéhoto konania, je žiadúce, aby o tom informovali kompetentné orgány.

Je niekoľko spôsobov, ktorými môže škola zviditeľniť svoju politiku zameranú na prevenciu a riešenie sexuálneho obťažovania. Môže napríklad začať vypracovaním príručky pre predchádzanie, nahlasovanie a reagovanie na sexuálny útok a sexuálne obťažovanie. Politika a procedúra pre nahlasovanie sťažností študentiek a študentov i zamestnancov a zamestnankýň by mali byť všeobecne známe. Informácie môžu byť viditeľné na webstránke univerzity/fakulty, či na miestach, kde sa študenti a študentky zdržiavajú (napr. na nástenkách alebo v zahraničí poskytujú odkazy na informácie aj na toaletách, keďže je to miesto, ktoré navštevuje každý študent a študentka a nevidno, že si osobitne niekde na verejnosti číta kontakty na sexuálne obťažovanie, čiže je to bezpečnejšie). Škola o tom môže informovať cez newsletter alebo rôzne vzdelávacie kurzy. Dobrou praxou je aj prístup k informáciám cez mobilné telefóny (napr. aplikácie) a na sociálnych sieťach. Svoju politiku prevencie sexuálneho obťažovania by mala škola v pravidelných intervaloch aktualizovať.

Etický kódex

Vo vysokoškolskom prostredí je dobrou praxou, ak je nulová tolerancia voči sexuálnemu obťažovaniu súčasťou etického kódexu. **Etický kódex (pre všetkých študentov a študentky, vyučujúcich a vyučujúce, ako i ďalších zamestnancov a zamestnankyne) objasňuje poslanie, hodnoty i princípy a ich prepojenie na najvyšší štandard etiky a morálky.** Mal by definovať formy neakceptovateľného správania a uviesť ako vážne bude takéto správanie posudzované a ako budú tí, ktorí sa takého správania dopustia, braní na zodpovednosť [44].

Etický kódex má definovať sexuálne obťažovanie podľa antidiskriminačného zákona a obsahovať informácie o formách sexuálneho obťažovania uvedených v kapitole 1.1. Príklad toho, ako môže etický kódex zahŕňať sexuálne obťažovanie, uvádzame v prílohe č. 2.

Dohľad nad dodržiavaním etického kódexu by mal byť v pôsobnosti samostatného orgánu zriaďovaného na pôde fakulty či univerzity, teda tzv. etickej komisie. V agende a kompetenciách etickej komisie môže byť prešetrovanie podnetov na porušenie etického kódexu a teda aj prešetrovanie prípadov sexuálneho obťažovania.

Monitorovanie

Interná politika školy, ktorá obsahuje procedúry na podávanie sťažností, nápravné opatrenia i formy osvedy a vzdelávania v problematike sexuálneho obťažovania, by mala byť pravidelne monitorovaná pokiaľ ide o efektívnosť týchto nástrojov a ich využívanie. Vysoká škola by mala uchovávať detailné a dôverné záznamy všetkých sťažností a správ z ich prešetrenia (aj tých ktoré neprešli celým procesom) na zabezpečenom mieste, s cieľom monitorovať aké úsilie v oblasti prevencie sexuálneho obťažovania bolo vynaložené a prijať prísnejšie opatrenia v prípade opakovaných porušení etického kódexu. Záznamy by mali obsahovať aj údaje týkajúce sa odboru, pohlavia/rodu účastníkov a účastníčok, výsledku prešetrenia sťažnosti a aplikovaných nápravných prostriedkov. Následná analýza takýchto údajov môže pomôcť identifikovať oblasti, ktorým je potrebné venovať zvýšenú pozornosť pri ďalších aktivitách zameraných na zvýšenie povedomia o predmetnej problematike.

4.2. Vzdelávanie a zvyšovanie povedomia

„(...) myslím si, že na (...) školách by možno bolo dobré, aby boli nejaké osvetu. Možno hneď na začiatku roka, aby dali pocítiť tým študentom a študentkám, že keď sa toto bude diať – môžete sa na nás obrátiť.“

Mária

“Často si tí ľudia, ktorí to správanie majú, neuvedomujú, že to správanie nie je vhodné. A možno nejakým spôsobom aj tých pedagógov napríklad učiť alebo poučiť o tom, že čo nie je okej.”

Hana

Vzdelávanie a zvyšovanie povedomia o sexuálnom obťažovaní je dôležitým nástrojom prevencie sexuálneho obťažovania.

Cieľom vzdelávania a zvyšovania povedomia (tzv. scitlivovania) má byť nadobudnutie schopnosti rozpoznať, predchádzať a adekvátne reagovať na sexuálne obťažovanie. Vysoké školy môžu napr. zvážiť začlenenie obsahu o sexuálnom obťažovaní do úvodného vzdelávania a informácií pri prijímaní nových pedagogických zamestnancov a zamestnankýň, úvodných informačných seminároch pre študentov a študentky, do pravidelného preškoľovania vedenia vysokej školy (viď obrázok č. 3). To zabezpečí, že študentky a študenti, rovnako ako aj zamestnanci a zamestnankyne, budú informovaní o týchto témach už pri príchode na akademickú pôdu. **Vzdelávanie by malo obsahovať informácie o procedúre na podávanie sťažností na sexuálne obťažovanie a detailoch koho kontaktovať, ak chcú podať sťažnosť.** Moduly na prevenciu sexuálneho obťažovania a rodovej diskriminácie by mali byť zahrnuté do ďalšieho vzdelávania pre zamestnancov a zamestnankyne.

Obrázok č. 3: Rôzne cieľové skupiny vzdelávania a osvetových aktivít

Situáciu sexuálneho obťažovania zároveň veľmi často komplikujú mýty a predsudky o sexuálnom obťažovaní, ktoré slúžia na jeho zľahčovanie a tolerovanie. Tieto mýty sú založené na pretrvávajúcich stereotypoch o rodoch/pohlaviach (ženách a mužoch), sexualite a ďalších sprievodných faktoroch ako vek, rasa, sexuálna orientácia, zdravotné znevýhodnenie a iné. Presúvajú vinu na osobu, ktorá obťažovanie zažila, a zakrývajú motiváciu páchatela, ktorou je dosiahnuť moc a kontrolu nad obťažovanou osobou. Najčastejšie mýty a ich vysvetlenie uvádzame v prílohe č. 3. Je dôležité, aby vzdelávanie zamestnancov a zamestnankýň, študentov a študentiek obsahovalo kritické uvažovanie o týchto mýtoch. Vzdelávanie v oblasti sexuálneho obťažovania by tiež malo obsahovať informácie o slovenskej legislatíve. Podľa prieskumu Eurobarometra totiž mnoho zamestnancov a zamestnankýň na Slovensku nevie, že neželané dotýkanie sa alebo komentáre sexuálnej povahy na pracovisku (vrátane vysokých škôl) sú podľa antidiskriminačného zákona formou nerovného zaobchádzania [45].

Tréningový program na vysokej škole môže zahŕňať:

- definíciu a dôsledky sexuálneho obťažovania;
- formy sexuálneho obťažovania a jeho identifikovanie;
- výskumy a mýty o sexuálnom obťažovaní;
- zodpovednosť za sexuálne obťažovanie a prevenciu sexuálneho obťažovania;
- reagovanie na sexuálne obťažovanie, možnosti právnej ochrany pred sexuálnym obťažovaním;
- zoznam organizácií poskytujúcich pomoc;
- preventívne aktivity na zamedzenie rodovej diskriminácii a sexuálneho obťažovania;

“Určite sú aj iné spôsoby efektívne, ako robiť prevenciu, ale myslím si, že také osobné skúsenosti, keď sú také od srdca, tak, že sa vedia niekoho dotknúť. Hlavne tých, ktorým sa to už stalo, ale nechcú o tom rozprávať alebo si mysleli, že to nie je také vážne. Ale keď im niekto povie, že „aj mne sa to stalo a je to vážne,“ tak to bude mať taký efekt, že aj ten človek sa nad tým zamyslí (...).”

Mária

Príklad dobrej praxe zo zahraničia

Univerzita Georga Washingtona - prináša zdroje zamerané na všeobecné zvyšovanie povedomia a poradenstvo pre osoby, ktoré zažili obťažovanie a násilie, ako aj spôsob nahlasovania sťažností. Odkaz: <https://titleix.gwu.edu/>

Iná vyhovujúca prax:

Zvýšenie bezpečnosti žien v akademickom prostredí prostredníctvom niektorých bezpečnostných prvkov: mapovanie rizikových a nebezpečných priestorov, zabezpečenie primeraného osvetlenia v priestoroch atď..

4.3. Nahlasovanie a prešetrovanie podnetov

Riešenie a prešetrovanie prípadov sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí môže sťažovať niekoľko faktorov. Prvým z nich je nedostatok kontaktných osôb, na ktoré sa môže človek so skúsenosťou s obťažovaním obrátiť. Druhým faktorom je príliš formálne prostredie, v ktorom sa authority javia ako nedostupné a kontaktovanie vedenia v tejto situácii ako nemožné.

“Osobne by som asi neprišla za vedúcim alebo vedúcou katedry s tým, že „tento vyučujúci je nevhodný na hodinách a rozpráva nevhodné vtipy.“ Pretože čo by spravili? Povedali mu, že „nerob“ a to je asi tak všetko. Neviem, čo by s tým mohli spraviť reálne.”

Mária

Aby sa fakultná/univerzitná politika prevencie sexuálneho obťažovania dala uplatniť v praxi, je dôležité vytvoriť také mechanizmy nahlasovania prípadov, ktoré budú pre všetkých prítomných v akademickom prostredí dostupné a transparentné. Tieto mechanizmy by tiež mali byť schopné zabezpečiť dôvernosť a ochranu osobných údajov. Osoby, ktoré sa na zamestnancov/zamestnankyne fakulty/univerzity obracajú, by mali mať dôveru v to, že sa s ich osobnými údajmi a informáciami o ich skúsenostiach, bude zaobchádzať citlivo.

"Ad jedna, (...) som nevedela, za kým ísť."

Katarína

Prípady sexuálneho obťažovania by malo primárne riešiť vedenie školy (fakulty či univerzity). Súdna cesta by mala byť až poslednou inštanciou. Existujú však faktory, resp. bariéry, ktoré ovplyvňujú to, či sa obťažovaná osoba rozhodne svoju skúsenosť nahlásiť, resp. vyhľadať nejakú formu pomoci. Medzi tieto faktory patrí [42, 46]:

- strach z toho ako bude kolektív na škole vnímať sťažujúcu sa osobu (či sa nezmení ich vzťah a prístup k nej);
- nedostatočná dôvera v anonymizáciu údajov a zabezpečenie práv sťažovateľa/sťažovateľky;
- potreba pokračovať v štúdiu/práci a strach zo zmien, ktoré môže sťažnosť priniesť;
- strach z konfrontácie (s obťažujúcim i vedením);
- izolácia a predstava, že jeho/jej prípad je jedinečný a špeciálny, preto sa nedá riešiť;
- predstava, že jedinec nemá právo sa sťažovať;
- viera, že obťažovanie postupne prestane keď nebude reagovať;
- nevedomosť o tom, ako sa môže sťažovať a nedostatok informácií o tom, aké služby môže vyhľadať;
- predstava, že sťažnosť ničomu nepomôže alebo povedie len k trestom a odplate.

“Lebo čo som mu mala povedať, že „zavolám na teba políciu“? Je tam stále ten risk, že ako ten človek na to zareaguje. Lebo on na to vždy môže zareagovať zle a spraviť niečo nie veľmi prijateľné. Môže si ublížiť alebo niekomu inému alebo mne (...).”

Mária

Aby sa minimalizovali horeuvedené bariéry, je nutné, aby mal každý potenciálny sťažovateľ či sťažovateľka na výber z viacerých možností ako postupovať, vrátane: (1) orientačnej konzultácie, (2) neformálnej konfrontácie osoby, ktorá sa dopúšťa sexuálneho obťažovania, (3) formálneho postupu podania sťažnosti [16].

Aby osoby, ktoré zažili sexuálne obťažovanie či osoby, ktoré sú jeho svedkami proaktívne vyhľadali pomoc, musia mať dostatok informácií o tom, ako môžu postupovať a zároveň by mali disponovať sociálnou podporou kolektívu či svojich blízkych. Predpokladom sociálnej podpory v akademickom prostredí je adekvátna osвета a vzdelávanie o sexuálnom obťažovaní na vysokých školách[42].

Orientačná konzultácia

Osoby, ktoré zažívajú obťažujúce správanie, prechádzajú procesom uvedomovania si situácie, jej posudzovania a rozhodovania sa ako postupovať [46, 47]. Mnoho ľudí, ktorí pociťujú, že sa stretli s neférovým zaobchádzaním, potrebujú svoju situáciu najprv skonzultovať, resp. zveriť sa niekomu so svojou skúsenosťou a poradiť sa. Na základe takéhoto poradenstva sa potom môžu rozhodnúť podať oficiálnu sťažnosť.

Touto kontaktnou osobou môže byť vymenovaná osoba v štruktúrach organizácie (napr. univerzitná psychologička/psychológ, či študijný poradca/poradkyňa), ktorá vie poskytnúť informácie aj o formálnych a neformálnych postupoch nahlasovania v organizácii.

“Napadlo mi riešenie, (...), že bolo by to super, keby mala každá vysoká škola svojho psychológa, ktorý by bol vlastne zadarmo pre študentov. Toto by bola osoba, ktorá je objektívna, ktorá je nezaujatá a možno, že je to človek, za ktorým môžem ísť sa napríklad s takýmito vecami zdôveriť.”

Hana

Dobrou praxou je prítomnosť poradcu/poradkyne. Táto osoba je kontaktným bodom pre poradenstvo i formálne podávanie sťažností. Je dôležité, aby bol poradca/poradkyňa vzdelaná v oblasti etického riešenia prípadov obťažovania či iného neférového zaobchádzania, a mala vzdelanie v oblasti zvládania stresu i traumy. Zároveň by mala mať informácie o kontaktných miestach služieb pomoci a zabezpečené vlastné priestory, kde môže viesť dôverné rozhovory a poskytovať poradenstvo.

“Je to zamestnanec školy, ktorý je vlastne zodpovedný za to, že keď sa niečo takéto stane, tak môžu ľudia za ním prísť. Je to anonymné, pomôže im, vysvetlí (...). Aj keď sa to stane mimo školy, že keď je niekto proste na ulici obťažovaný. Tak je to človek, ktorý sa vyzná v legislatíve, pomôže vyplniť správu. Ale keď sa to deje na škole, tak anonymne skúma situáciu a rozpráva sa s ostatnými študentmi. Na Slovensku táto pozícia očividne nie je, takže tam to bolo také, že za kým na tejto škole ísť, keď sa toto deje, že koho je to kompetencia?”

Barbora

Antidiskriminačný zákon každej škole ukladá, aby informácie o sexuálnom obťažovaní poskytovala ako formu prevencie. Fakulty/univerzity by tiež mali disponovať aktualizovaným zoznamom kontaktov na políciu a zdravotné služby.

Ako by mali zamestnanci/zamestnankyne školy reagovať, ak sa im niekto zverí so skúsenosťou so sexuálnym obťažovaním? [48]

Pre mnoho ľudí, ktorí zažívajú či zažili sexuálne obťažovanie v akademickom prostredí, je náročné o svojej situácii hovoriť. Osoba, ktorá zažíva sexuálne obťažovanie, je veľmi často plná rôznych obáv. Môže mať obavu z ďalšieho narušenia vlastnej intímnej sféry po predošliých skúsenostiach. Môže mať tiež obavu, že sa s ňou/ním potom bude zaobchádzať odlišne, či dokonca nepriateľsky. Študenti a študentky sa boja o svoje štipendium, známky, osobnú bezpečnosť, či rodinu a vzťahy v nej. Mnoho ľudí chce, aby ich ostatní na škole mali radi a majú ťažkosti hovoriť o problematickom správaní, ktoré sa im deje.

Pokiaľ sa vám študent, študentka či zamestnanec alebo zamestnankyňa školy zdôverí so skúsenosťou so sexuálnym obťažovaním, je dôležité mať na pamäti niekoľko zásad, ako si počínať v takejto komunikačnej situácii:

- Komunikujte s rešpektom, podporne a s dôverou voči osobe, ktorá sa sťažuje na sexuálne obťažovanie. Nevyjadrujte pochybnosti o hodnovernosti jeho/jej tvrdení (napr. *To sa stať nemohlo. Zveličujete.*) Nezl'ahčujte jeho/jej pocity, skúsenosti či zážitky (napr. *Príliš to prežívate. Nič až tak strašné sa predsa nestalo.*)
- Nemeňte tému ani nekladte otázky, ktoré nesúvisia s témou, alebo by mohli pôsobiť obviňujúco.
- Vystríhajte sa neprimeraných výrazov tváre (napr. smiechu, prevracania očí, dvíhania obočia pri počúvaní toho, akým spôsobom sa osoba snažila zvládnuť situáciu).
- Nerobte súdy alebo hodnotenia ohľadne reakcií osoby (napr. *Nemohli ste namiesto toho povedať/urobiť toto ...? Prečo ste ... ?*)
- Ubezpečte danú osobu, že akékoľvek jej emočné reakcie sú normálne a prirodzené.
- Oceňte danú osobu za to, že vás vyhľadala a rozhodla sa zdôveriť.
- Vysvetlite mu/jej, aké možnosti má na pôde školy (napr. formálna sťažnosť a prešetrenie, neformálne riešenie záležitosti), či mimo nej (napr. poradenské služby, zdravotnícka, či právna pomoc).
- Akceptujte jeho/jej rozhodnutie. Ak sa rozhodne nevyužiť žiaden z formálnych či neformálnych postupov, vyjadrite porozumenie no aj podporu v prípade, že by si to v budúcnosti rozmyslel/a.
- Ak sa rozhodne prípad nahlásiť, podporujte ho/ju a ponúknite pomoc pri formálnom či neformálnom postupe.

“Hlavne je hrozne dôležité, aby brali vážne tých ľudí, ktorí im prídu o tom porozprávať, ak by sa niekto prišiel sťažovať osobne.”

Mária

Neformálny postup

Výskum poukazuje na to, že ženy i muži zažívajúci sexuálne obťažovanie na vysokej škole v mnohých prípadoch preferujú neformálne postupy riešenia sexuálneho obťažovania, ktoré sú rýchlejšie a nevyžadujú zapojenie fakultných štruktúr [15, 22, 24]. Je však dôležité, aby bol na vysokej škole takýto neformálny postup známy a všetci prítomní vedeli, že ho môžu využiť. **Neformálnym postupom je napríklad ak obťažovaná osoba priamo a písomne komunikuje s obťažujúcou osobou o nevhodnosti jeho/jej správania.** Príklad písomnej komunikácie v podobe listu uvádzame v prílohe č. 4. Avšak pri neformálnom postupe sa odporúča dokumentovať akúkoľvek komunikáciu a v prípade ak tieto snahy nevedú k náprave konania, zvoliť formálne postupy a podať oficiálnu sťažnosť.

Formálny postup

Formálny postup predstavuje podanie oficiálnej písomnej sťažnosti a zahájenie mechanizmov prešetrovania a riešenia prípadu sexuálneho obťažovania. Nech podá študent/študentka či zamestnanec/zamestnankyňa sťažnosť formou elektronickou alebo listovou, čo najskôr by mal/mala dostať informáciu o zaevidovaní sťažnosti a o ďalších krokoch, ktoré budú nasledovať. Časové prieťahy v súvislosti so zaevidovaním sťažnosti a neposkytnutie potrebných informácií ohľadne ďalšieho postupu v predmetnej veci, spôsobujú zbytočné prehlbovanie psychických útrap u osoby, ktorá sťažnosť podala.

Sťažnosť prijíma vedenie katedry/fakulty (poprípade etická komisia) písomne a musí sa ňou zaoberať cez disciplinárne konanie – ak by tak neurobila, vzniká podozrenie na porušenie antidiskriminačného zákona. Formálne postupy a pravidlá disciplinárneho konania musia byť v akademickom prostredí súčasťou interných smerníc na konkrétnej vysokej škole. Majú tiež byť verejné dostupné a známe, aby osoby, ktoré sa rozhodli podať sťažnosť vedeli, ako majú postupovať a čo môžu od procesu očakávať. Odporúča sa, aby problematika sexuálneho obťažovania bola výslovne zahrnutá v etickom kódexe či študijnom poriadku (v časti venovanej právam a povinnostiam študentov a vyučujúcich). Na usmernenia etického kódexu býva naviazaná práca etických komisií, ktoré prípady

porušenia usmernení nezávisle prešetrujú a odporúčajú postup a potenciálne sankcie vedeniu školy.

Príklad dobrej praxe

Univerzita v Manchestri – na univerzite pôsobí tím, ktorý sa venuje inklúzií a rôznorodosti v akademickom prostredí. Tento tím je zodpovedný za online platformu, ktorá poskytuje možnosť podania podnetu. Ako poradcovia/poradkyne sú trénovaní v oblasti interných politík univerzity a dostupnej podpory. Po nahlásení podnetu člen/členka tímu vstúpi do systému a podnet preverí s cieľom identifikovať ďalšie kroky. Ak je podnet anonymný a nevyžaduje okamžité konanie, je zaznamenaný pre budúce analýzy. Ak ide o urgentný prípad, člen/členka tímu sa snaží zistiť viac a prijať potrebné kroky. Vo všetkých prípadoch poradca či poradkyňa zahájí kontakt a odpovie v rámci dvoch pracovných dní.

Usmernenia pre zamestnancov a zamestnankyne a pre komisie prešetrojúce prípady sexuálneho obťažovania

Komisie, ktoré prešetrujú prípady sexuálneho obťažovania či iného porušenia etického kódexu i študijného poriadku, môžu byť menované a zostavované rôznymi spôsobmi. Fungovanie komisie by však malo byť popísané a regulované samostatnými predpismi na pôde univerzity/fakulty. **Úlohou týchto komisií je prešetriť prípad a poskytnúť vyjadrenie, či k sexuálnemu obťažovaniu došlo, nedošlo, resp. či nemožno preukázať ani vylúčiť takéto konanie pre nedostatok dôkazov** [16]. V prípadoch sexuálneho obťažovania odporúčame do komisie zaradiť i nezávislú odborníčku/odborníka, prípadne zástupcov/zástupkyne študentskej obce. Členovia a členky komisie by tiež mali disponovať relevantnými odbornými poznatkami v oblasti sexuálneho obťažovania, čo predpokladá, že absolvujú aspoň základné odborné školenie v predmetnej problematike.

Nasledujúci výpočet princípov, ktoré by mali komisie zohľadniť, je aplikovateľný pre kohokoľvek, kto prichádza do kontaktu so sťažovateľom/sťažovateľkou a pracuje v akademickom prostredí v oblasti prevencie a eliminácie sexuálneho obťažovania [42, 49]:

- Ku každej podanej sťažnosti (i anonymnej) je nutné **prístupovať s vážnosťou** a nepovažovať ju vopred za neodôvodnenú.

- Komisia i iné zainteresované orgány musia **pracovať dôverne** – ochrana a anonymizácia údajov zainteresovaných osôb je nevyhnutná, aby nedošlo k porušeniu zákona (tzv. neoprávnený postih¹⁰ v rámci antidiskriminačného zákona). Zachovanie dôvernosti a ochrana osobných údajov sú v prípadoch sexuálneho obťažovania nevyhnutné, aby nevhodným zaobchádzaním s údajmi nebola poškodená osoba, ktorá podáva sťažnosť, či osoba, voči ktorej bola sťažnosť podaná. Tento prístup má za cieľ vytvoriť podporné prostredie, v ktorom je s osobami, ktoré zažili obťažovanie, zaobchádzané dôstojne a s rešpektom. Jedným z cieľov zachovávania dôvernosti v procese je aj snaha o zabránenie šírenia klebiet či nepravdivých informácií.
- Je nutné **pravidelne kontrolovať a preverovať**, či u študentky/študenta nedochádza k obťažovaniu naďalej, resp. či sa jej/jeho situácia v kolektíve nezhoršuje.
- Komisia a iné zainteresované orgány musia **pracovať transparentne** – zainteresované osoby majú právo na informácie o tom, v akej fáze sa prešetrovanie prípadu nachádza. Obe strany tiež majú právo byť informované o výsledkoch šetrenia komisie i iných zainteresovaných orgánov.
- Osobe, ktorá podala sťažnosť, je nutné **prejavovať podporu** a oceňovať ju za to, že poukazuje na problematické správanie v akademickom prostredí. No zároveň je nutné zachovávať nestranný prístup a dbať na to, že prípad bude dôkladne prešetrený.
- Je možné, že aby nedochádzalo k ďalšiemu poškodzovaniu obťažovanej osoby, bude nutné vykonať také **organizačné preventívne opatrenia**, aby sa sťažovateľ/sťažovateľka naďalej nestretávali s páchatel'om/páchatel'kou. V tomto procese je nutné dbať na to, aby nedošlo k neoprávnenému postihu sťažovateľa/sťažovateľky a aby neboli porušené práva osoby, voči ktorej je podaná sťažnosť. Je nutné zdôrazniť, že ide iba o dočasné zmeny, kým prípad nebude prešetrený.
- Prípady sexuálneho obťažovania by mali mať **stanovený časový limit, ktorý komisia potrebuje na prešetrenie**. Pri príliš zdĺhavých procesoch strácajú účastníci a účastníčky konania dôveru v proces a záujem o nápravu konania. Je tiež problematické ak prešetrovanie prípadu v akademickom prostredí trvá prídlho a študent či študentka za tú dobu stihnú ukončiť štúdium.

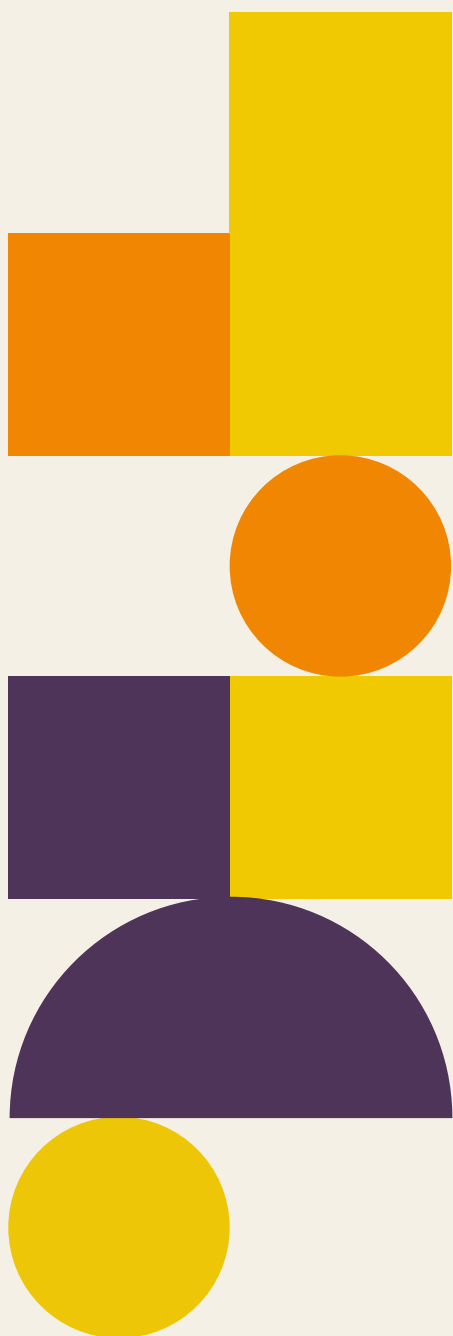
¹⁰ Podľa antidiskriminačného zákona je neoprávnený postih také konanie alebo opomenutie, ktoré je pre osobu, ktorej sa týka, nepriaznivé a priamo súvisí a) s domáhaním sa právnej ochrany pred sexuálnym obťažovaním vo svojom mene alebo v mene inej osoby alebo b) s podaním svedeckej výpovede, vysvetlenia alebo súvisí s inou účasťou tejto osoby v konaní vo veciach súvisiacich s porušením zásady rovnakého zaobchádzania, c) so sťažnosťou namietajúcou porušenie zásady rovnakého zaobchádzania.

- V prípade vypočúvania zainteresovaných je nutné **vyhýbať sa konfrontácii oboch strán** – účastníkov/účastníčky či svedkov/svedkyne komisia pozýva k rozhovoru postupne. Prvá vypočutá osoba by mala byť sťažovateľka/sťažovateľ.
- Rozhovory sa môžu odohrávať pred celou komisiou. Odporúča sa však **čo najmenší počet členov/členiek komisie**, aby sa vypočúvané osoby cítili bezpečne. Ak je to možné, prvotné výpovede môžu byť nahraté na videozáznam a následne prehliadané ostatnými členmi/členkami komisie.
- Ak sa preukáže, že k obťažovaniu došlo, komisia môže **byť poverená aby navrhla sankcie**, ktoré následne uvedie v platnosť vedenie fakulty/univerzity. Je nutné, aby boli sankcie primerané závažnosti konania a aby vopred existoval zoznam opatrení/sankcií, ktoré sú akademickému kolektívu známe.

Adekvátna náprava

Adekvátna náprava situácie predstavuje uznanie dôsledkov a vytvorenie opatrení, ktoré sú šité na mieru pre jednotlivé prípady porušenia etického kódexu alebo študijného poriadku. Opatrenia môžu byť rôzne, od disciplinárneho konania a oficiálneho pokarhania až po disciplinárne tresty ako suspendovanie, podmienené zotrvanie a absolvovanie vzdelávacieho programu alebo prepustenie či nepredĺženie zmluvy.

V prípade sexuálneho obťažovania, kedy dochádza i k sexuálnemu nátlaku, môže ísť aj o trestný čin. S ohľadom na túto možnosť by mala mať fakulta/univerzita jasné procedúry ako túto situáciu zvládať. Povaha a dĺžka interného disciplinárneho konania a povaha a dĺžka trestnoprávneho procesu sú rôzne. Preto je dôležité mať medzi nimi jasné hranice – interný disciplinárny proces je administratívny prostriedok založený na predpoklade, že študent/študentka, či zamestnanec/zamestnankyňa porušili etický kódex.

5. Informácie a poradenstvo pre osoby, ktoré zažili sexuálne obťažovanie

Skúsenosť so sexuálnym obťažovaním v prostredí vysokých škôl môže mať dopady na kolektív. Môže však mať aj zásadné dopady na fyzické a psychické zdravie ľudí, ktorí ho zažili. Osoba, ktorá zažila sexuálne obťažovanie, môže zápasíť s pocitmi zmätenia či beznádeje.

“V prvom rade, aby sa o tom s niekým porozprávali (...) s kým sa cítia v bezpečí a o kom už dopredu vedľa, že im bude veriť, že ich bude brať vážne a nebude to brať na ľahkú váhu. Nenechávať si to pre seba, rozprávať o tom do takej miery, ako sa im dá, samozrejme, niektoré zážitky sú traumatickejšie ako iné. (...) Nikdy to nie je ich vina, vždycky je to vina toho človeka, ktorý to spraví, on je vinník, nie ten, ktorému sa to deje.”

Mária

Psychologické poradenstvo a psychoterapia môžu pomôcť situáciu spracovať, hlavne ak sa objavili problémy v oblasti psychického zdravia. **Posunúť sa v živote po tom, ako bol na škole človek sexuálne obťažovaný, môže byť naozaj náročné.** Tu je niekoľko odporúčaní pre tých, čo zažili sexuálne obťažovanie či násilie:

- **Neobviňujte sa za to, že vás niekto sexuálne obťažuje.** Nie je to vaša vina, chyba ani hanba. Zodpovednosť za sexuálne obťažovanie prináleží v plnej miere osobám, ktoré sa tohto konania dopúšťajú (páchateľom/páchateľkám). Ospravedlnovanie správania páchatela/páchateľky môže prehĺbiť sebaobviňovanie a spomaliť aj vaše zotavovanie. Nemôžete za to, čo sa stalo. Ale máte právo túto situáciu riešiť, nemusíte sa jej prispôbiť a sústavne trpieť, riešenia existujú.
- **Rozprávajte sa s niekým o tom, čo sa vám stalo.** Pomôže porozprávať sa s osobou, s ktorou sa cítite bezpečne. Skúste sa obrátiť na niekoho, o kom viete, že bude rešpektovať vaše pocity a vašu perspektívu. Nezdierajte svoje myšlienky, skúsenosť

a pocity s niekým, kto by vám mohol povedať, že preháňate alebo ste precitlivelá/precitlivý. Ak sa nemáte s kým porozprávať o vašej skúsenosti, zvážte vyhľadanie pomoci psychologičky/psychológa, služieb pomoci či podpornej skupiny.

- **Nájdite si poradkyňu/poradcu.** Oboznámte sa s politikou prevencie sexuálneho obťažovania na vašej vysokej škole/univerzite – možno poskytuje kontakty na poradcov a poradkyne pre tieto situácie. Poradte sa s odborníkmi/odborníčkami, ktorí sa venujú problematike diskriminácie a sexuálneho obťažovania. Následne zvážte vhodný postup konania, prípadne si vyhľadajte informácie z iných zdrojov. V takýchto situáciách sa tiež odporúča vyhľadať psychologickú poradkyňu/poradcu či terapeutku/terapeuta, ktorá má skúsenosti s klientkami a klientmi, ktoré a ktorí zažili sexuálne obťažovanie a traumatické udalosti. Môže to byť veľmi nápomocné, aj keď sa rozhodnete vyhľadať ich po dlhšom čase – nikdy nie je neskoro. Môžete tiež vyhľadať nezávislého poradcu/poradkyňu, ktorá nie je personálne spojená s vašou školou – tak bude zabezpečená dôvernosť a anonymita informácií. Zoznam kontaktov, kde môžete nájsť pomoc, je v prílohe č. 1.
- **Uchovávajte si dôkazy.** Či už sa rozhodnete riešiť situáciu neformálne alebo formálne, zbierajte a uchovajte si dôkazy nevhodného správania (emaily, sms, printscreeny, nahrávky) a poprosťte o svedectvo spolužiakov a spolužiačky, prípadne iných aktérov, ktorí vedia potvrdiť uvedené skutky.
- **Akceptujte čo sa stalo.** Je dôležité pripustiť si, že sa cítite zle, pretože ste zažili niečo, čo sa vôbec nemalo stať. Je možné, že cítite ublíženie, hnev, smútok či poníženie. Nepotláčajte v sebe tieto emócie, ale nájdite zdravé spôsoby ako ich ventilovať (napr. poradenstvo, cvičenie alebo aktivity redukujúce stres).
- **Využite skúsenosť na pomoc iným.** Môžete napríklad napísať blog o vašej skúsenosti a poskytnúť tak odporúčania čitateľkám a čitateľom. Môžete sa zapojiť do svojpomocnej skupiny pre ľudí, ktorí zažili sexuálne obťažovanie či násilie, alebo takú skupinu založiť. Môžete vyhľadať a začať spolupracovať s neziskovou organizáciou, ktorá sa téme venuje. Tak môžete budovať svoju odolnosť.
- **Nevyvíjajte na seba tlak.** Na každý krok a rozhodnutie si vezmite toľko času koľko potrebujete.

Aké sú možnosti vašej právnej ochrany v prípadoch sexuálneho obťažovania?

V závislosti od situácie majú osoby, ktoré zažili sexuálne obťažovanie, nárok na nápravu protiprávneho konania. Ak neželené správanie stále prebieha alebo ak obťažovaná osoba musela odísť zo školy, môžete urobiť nasledovné právne kroky podľa § 9 antidiskriminačného zákona:

- Každý sa môže domáhať svojich práv na súde, ak sa domnieva, že je alebo bol dotknutý na svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania. Môže sa najmä domáhať, aby ten, kto nedodržel zásadu rovnakého zaobchádzania, upustil od svojho konania, ak je to možné, napravil protiprávny stav alebo poskytol primerané zadosťučinenie; ak ide o nedodržanie zásady rovnakého zaobchádzania z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti, môže sa tiež domáhať neplatnosti právneho úkonu, ktorého účinnosť bola podľa osobitného predpisu pozastavená.
- Ak by primerané zadosťučinenie nebolo dostačujúce, najmä ak nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania bola značným spôsobom znížená dôstojnosť, spoločenská vážnosť alebo spoločenské uplatnenie poškodenej osoby, môže sa osoba domáhať aj náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Sumu náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch určí súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej nemajetkovej ujmy a všetky okolnosti, za ktorých došlo k jej vzniku.
- Právo na náhradu škody alebo právo na inú náhradu podľa osobitných predpisov (napr. občiansky zákonník) nie je týmto zákonom dotknuté.

Podľa antidiskriminačného zákona môže byť vysoká škola právne zodpovedná ak obťažovanie ignoruje.

Máte obavy z odplaty či neoprávneného postihu?

Ak sa sťažujete na sexuálne obťažovanie alebo ak niekomu pomáhate ako svedkyňa či svedok pri podaní sťažnosti, prípadne ak sa podieľate na vyšetrovaní sexuálneho obťažovania, nemali by ste byť za to akokoľvek potrestaná/potrestaný. V opačnom prípade by sa mohlo jednať o **tzv. neoprávnený postih, ktorý je v rámci antidiskriminačného zákona koncipovaný ako jedna z foriem diskriminácie, čo uľahčuje postavenie diskriminovaného subjektu vo vzťahu k využitiu právnych nástrojov ochrany pred diskrimináciou** (napr. možnosť podať antidiskriminačnú žalobu alebo nechať sa zastupovať v antidiskriminačnom spore).

Neoprávnený postih spočíva vždy v konaní alebo opomenutí, pričom následkom konania alebo opomenutia je nepriaznivosť stavu diskriminovanej osoby oproti tomu, ak by určité konanie bolo vykonané, alebo, naopak, vykonané nebolo. Príčina nepriaznivého stavu musí priamo súvisieť s tým, že sa diskriminovaná osoba domáha právnej ochrany pred diskrimináciou za seba alebo za niekoho iného [1].

Neoprávnený postih môže mať rôzne formy, ako napríklad:

- ignorovanie osoby, ktorá bola sexuálne obťažovaná;
- negatívne hodnotenia študijného/pracovného výkonu;
- ohováranie;
- udeľovanie ťažších študijných zadaní obťažovanej osobe;
- neposkytnutie podkladov potrebných k práci/štúdiu;
- prepustenie zo školy, preradenie na inú školu.

Aj keď ste už podali sťažnosť za sexuálne obťažovanie, môžete ešte na základe antidiskriminačného zákona dodatočne podať **sťažnosť za neoprávnený postih**.

Čo môžete urobiť, keď zažívate sexuálne obťažovanie a chcete svoju situáciu riešiť neformálne?

V situácii sexuálneho obťažovania nikdy nie ste sami, existujú nástroje, ktoré vám môžu pomôcť. Zatiaľ čo sa každá osoba potrebuje rozhodnúť, aké kroky podnikne na základe posúdenia vlastnej situácie, veľmi často môže pomôcť práve neformálna akcia, ktorá môže poskytnúť riešenie pri menej závažných situáciách (viď sekcia 5.4. Objasňovanie: nahlasovanie a prešetrovanie).

Môžete začať tým, že povieť osobe, ktorá obťažuje, aby prestala, lebo je vám to nepríjemné a neželáte si to. Snažte sa to povedať jasne, napr.: „Je mi veľmi nepríjemné, keď ma chytáte za plecía, prosím, nerobte to.“

Zbierajte si akékoľvek písomné a iné dôkazy o sexuálne obťažujúcom konaní danej osoby. Ak konanie neprestáva, môžete túto osobu konfrontovať písomne. Do oficiálneho listu alebo emailu napíšte, že si neželáte, aby takéto konanie pokračovalo a aké kroky podniknete, keď neprestane. Napríklad: „Vaše sexuálne narážky sú urážlivé. Považujem to za sexuálne obťažovanie a podám na vás sťažnosť, ak v tom budete pokračovať.“ Je

dôležitý list či mail zaslať oficiálne a nechať si jeho kópiu. Príklad listu uvádzame v prílohe č. 4.

V liste vždy uvádzajte dátum a váš podpis. Uchovajte si kópiu a odovzdajte alebo pošlite list/email tomu, kto obťažuje, najlepšie pred svedkom/svedkyňou. Ak sa ani po oficiálnom liste nič nezmení, informujte sa o tom, aké má vysoká škola či univerzita interné procesy riešenia tejto situácie (napr. možnosť podania formálnej sťažnosti). Príklad oficiálnej sťažnosti uvádzame v prílohe č. 5.

Začať takúto komunikáciu s osobou, ktorá sa dopúšťa sexuálneho obťažovania, môže byť veľmi ťažké. V prvom rade je treba myslieť na svoju bezpečnosť. Ak máte pocit, že by vám mohol/mohla ublížiť, obráťte sa radšej priamo na študijné oddelenie resp. kontaktný bod na škole zodpovedný za riešenie takýchto situácií. Môžete sa tiež obrátiť na pomáhajúce organizácie v prílohe č. 1

Poznám osobu, ktorá zažila sexuálne obťažovanie na škole. Čo môžem robiť?

Ak máte spolužiačku/spolužiaka či kolegu/kolegyňu, ktorá rieši svoju skúsenosť so sexuálnym obťažovaním, zrejme jej/mu budete chcieť pomôcť, ale neviete kde začať.

Byť pri ňom/nej a počúvať je často to prvé, čo môže pomôcť. Nie je vašou úlohou napraviť situáciu za nich. Vašou úlohou je byť trpezlivý/trpezlivá voči tomu, čím si daná osoba prechádza, a podporiť ju/ho vždy, keď je to možné. Potrebuje vedieť, že je s vami v bezpečí a že jej/jemu veríte. Vyvarujte sa rád, on/ona by to mohla vnímať ako nátlak. Môžete mu/jej pripomenúť, že obťažovanie nebola jej/jeho vina.

Tu je niekoľko rád, ako komunikovať s ľuďmi, ktorí zažili sexuálne obťažovanie [50]:

- Neodsudzujte a neposudzujte ich konanie. Pokúste sa porozumieť ich pocitom a ponúknite podporu. Poskytnite im podporu a povzbudte ich hovoriť o tom s ľuďmi, ktorí im môžu pomôcť. Ponúknite im kontakty a možnosti ako nahlásiť takéto konanie, no netlačte ich do toho.
- Povzbudte ich, aby sa s problémom nezatvárali v samote. Hoci môžu mať akútnu potrebu izolovať sa od študijného kolektívu či akademickej pôdy, z dlhodobého hľadiska to nepomáha. Snažte sa s nimi zostať v kontakte a motivujte ich, aby udržiavali komunikáciu.

- Rešpektujte ich hranice a dajte im priestor ak ho potrebujú. Ich hranice boli porušené sexuálnym obťažovaním a oni možno momentálne zápasia o vymedzenie nových hraníc. Dajte im slobodu v tom, aby si hranice vytvorili, a nepreháňajte to s pozornosťou alebo pomocou.
- Dovoľte im zotaviť sa v ich vlastnom priestore a s vlastným tempom. Nesúrite ich alebo neriešajte veci za nich. Každý má svoje individuálne tempo vyrovnávania sa s takouto skúsenosťou. Buďte trpezlivý/trpezlivá, ak im kontaktovanie pomoci a riešenie situácie trvá dlhšie než ste si predstavovali.
- Podporte ich rozhodnutia, aj keď s nimi nesúhlasíte. Je dôležité, aby robili vlastné rozhodnutia a mohli tak znovunadobudnúť (sexuálnym obťažovaním narušený) pocit kontroly nad svojim životom. Je v poriadku dávať návrhy, no nepokúšajte sa rozhodovať za nich, alebo hovoriť, čo majú robiť, alebo nerobiť.

Bol som svedkom, či svedkyňou sexuálneho obťažovania, čo môžem robiť?

Uvedomte si, že nevšímavý postoj okolia umožňuje osobe, ktorá sa dopúšťa sexuálneho obťažovania, v takomto konaní pokračovať. Situácia sa môže opakovať aj voči iným, napríklad voči ďalšiemu študentovi, študentke či zamestnancovi a zamestnankyni. Sexuálne obťažovanie na škole nie je súkromnou záležitosťou obete a „páchateľa“. Ak je to potrebné, poskytnite svedectvo.

Závery

Sexuálne obťažovanie nie je novým fenoménom. Je však problémom, voči ktorému začíname byť viac vnímaví a scitlivejší, keďže sa menia naše predstavy o profesionalite, férovosti a rovnosti na pracovisku či na škole.

Vo vysokoškolskom prostredí má sexuálne obťažovanie svoje špecifiká – môže mať dlhodobé dopady na štúdium a kariéru študentov a študentiek či na celé akademické kolektívy. Nezanedbateľné sú aj dopady sexuálneho obťažovania na fyzické a psychické zdravie.

Sexuálne obťažovanie je formou neférového zaobchádzania, ktoré na Slovensku postihuje aj antidiskriminačný zákon. V podmienkach slovenského právneho rámca je sexuálne obťažovanie vnímané ako sexuálny nátlak, neželaná sexuálna pozornosť či vytváranie zastrahujúceho a znevažujúceho prostredia cez rodovo motivované obťažovanie. Zákon tiež ukladá školám povinnosť obťažovaniu predchádzať a riešiť ho na svojej pôde. Ak školy nezaujmu proaktívny postoj, môže sa prípad sexuálneho obťažovania dostať až pred súd.

Ak na škole dochádza k takému správaniu, ktoré vedie k neférovému zaobchádzaniu bez rešpektu a uznania dôstojnosti, je nutné, aby takéto správanie prestalo. Je vysoko pravdepodobné, že ak sa na škole takéto správanie deje, porušuje tým škola antidiskriminačný zákon.

Čo môžete ako vedenie školy a pedagogický kolektív spraviť, ak chcete predchádzať a správne riešiť prípady sexuálneho obťažovania?

- dôsledne informujte o existujúcej politike a nástrojoch zameraných na prevenciu a riešenie sexuálneho obťažovania na vašej škole a ak takú politiku zatiaľ nemáte vytvorte ju;
- uistite sa, že sú interné smernice/etické kódexy (t. j. informácie o nástrojoch) verejne prístupné a viditeľné pre zamestnancov a zamestnankyne i študentov a študentky – distribuujte tieto informácie a organizujte diskusie a vzdelávania na túto tému;
- snažte sa porozumieť správaniu a situáciám, ktoré vytvárajú sexuálne obťažovanie;
- poskytujte priebežné vzdelávanie pre vyučujúcich a vyučujúce, ale aj študentov a študentky o tom, čo je sexuálne obťažovanie, a uistite sa, že porozumeli internej

politike a nástrojom na riešenie sexuálneho obťažovania prístupným na škole a mimo nej;

- monitorujte správanie a prostredie na školskej pôde, informujte sa o situácii na škole;
- povzbudzujte spätnú väzbu vo vzťahu k vzdelávaciemu prostrediu, vrátane problémov so sexuálnym obťažovaním;
- informujte všetky prítomné osoby o tom, že nebudete tolerovať sexuálne obťažovanie na akademickej pôde – ukážte svoju zaviazanosť k nulovej tolerancii cez konkrétne kroky;
- snažte sa o objektivitu počas vyšetrovania prípadu sexuálneho obťažovania;
- uskutočnite stretnutia zamerané na diskusie o zlepšovaní prevencie a riešenia sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí;
- uskutočňujte pravidelné vzdelávania pre vedenie školy a vyučujúcich a vyučujúce o rodových záležitostiach a štandardoch profesionálneho správania;
- prijmite externého konzultanta/konzultantku, ktorý/ktorá posúdi situáciu a vytvorí etický kódex a interný program prevencie sexuálneho obťažovania.

Akademické prostredie nie je imúnne voči sexuálnemu obťažovaniu. Je potrebné uznať, že k takémuto správaniu v akademickom prostredí môže dochádzať, a že ktokoľvek má právo dožadovať sa nápravy takéhoto nežiaduceho konania.

Sexuálne obťažovanie by nemala byť "bežná prax" či "verejné tajomstvo". Obťažovanie v neposlednom rade poškodzuje i meno školy a záujem o štúdium.

Prílohy

Príloha č. 1 Zoznam kontaktov a organizácií

Online anonymné poradenstvo Inštitútu pre výskum práce a rodiny

www.totojerovnost.eu – sekcia „Pomoc“

Máte skúsenosti so sexuálnym obťažovaním v práci či v škole? Chcete sa poradiť, ako postupovať? Online anonymné poradenstvo poskytuje:

- informovanie o zákonných a iných možnostiach riešenia diskriminácie na základe pohlavia resp. rodu, či už v zamestnaní, alebo vo vzdelávaní, prípadne v ďalších oblastiach;
- pomoc pri spísaní sťažnosti na diskrimináciu na základe pohlavia/rodu zamestnávateľovi, vedeniu školy, inšpektorátu práce a ďalším organizáciám;
- pomoc pri spísaní súdnej žaloby na základe antidiskriminačného zákona;
- pomoc pri riešení prípadov sexuálneho obťažovania na pracovisku alebo vo vzdelávacích či iných organizáciách.

Viac informácií nájdete aj v príručke *Ako riešiť sexuálne obťažovanie*. Odkaz na príručku: <https://www.totojerovnost.eu/index.php/pomoc-a-poradenstvo/ako-riesit-sexualne-obtazovanie/>

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

www.snslp.sk, podnety prijímajú na: info@snslp.sk

V rámci poskytovania právnych služieb Stredisko vydáva odborné stanoviská vo veciach diskriminácie, bezplatne zastupuje účastníkov a účastníčky v konaní vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania (vrátane sexuálneho obťažovania) na súde a zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie, sexuálneho obťažovania a prejavov intolerancie.

Stredisko má regionálne kancelárie v Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach a Žiline.

Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, ktorá je dostupná non-stop a je bezplatná

0800 212 212

Poradkyne na linke sú pripravené hovoriť o všetkých druhoch násilia, s ktorými sa ženy vo svojich životoch stretávajú. V situácii ohrozenia tiež poskytujú krízovú pomoc a všetky potrebné informácie. Odpovedajú aj na základné otázky týkajúce sa právnej pomoci, ako aj poskytujú asistenciu pri hľadaní pomoci (vrátane ubytovania) v regióne. V situácii akútneho ohrozenia a so súhlasom ženy môžu poradkyne na linke kontaktovať políciu, záchrannú zdravotnú službu alebo inú organizáciu, ktorá môže žene pomôcť.

Poradenstvo na webovej stránke Zastavme násilie pre osoby so skúsenosťou so sexuálnym násilím

www.zastavmenasilie.gov.sk/poradna/

V sekcii „Poradňa“ sú dostupné informácie a rady pre osoby, ktoré zažili domáce a/alebo sexuálne násilie, ako aj pre ľudí, ktorí sú svedkami takéhoto násilia. Súčasťou stránky je adresár a mapa organizácií, ktoré poskytujú pomoc v prípade násilia. Stránka tiež poskytuje vysvetlenie kedy, ako a prečo vyhľadať lekársku (zdravotnú aj psychologickú) pomoc a políciu.

Zariadenia pre obeť rodovo-podmieneneho (aj sexuálneho) násilia a domáceho násilia

www.zastavmenasilie.gov.sk/adresar/

Vo všetkých vyšších územných celkoch možno nájsť odporúčané zariadenia krízovej intervencie a sociálnej pomoci pre osoby so skúsenosťou s násilím.

Centrum právnej pomoci

V prípade, ak potrebujete bezplatné právne poradenstvo a máte nízky príjem alebo ste v hmotnej núdzi a riešite váš problém s diskrimináciou, môžete sa obrátiť na Centrum právnej pomoci, ktoré má pobočky po celom Slovensku. Presný postup, ako Centrum kontaktovať, je popísaný tu: <http://www.centrumpravnejpomoci.sk/potrebujem-pravnu-pomoc>

Niektoré mimovládne organizácie

Poradňa pre občianske a ľudské práva

Presadzuje najmä dodržiavanie ľudských práv na Slovensku so zameraním na práva rómskej etnickej menšiny, ktorá sa vo zvýšenej miere stretáva s problémami sociálneho

vylúčenia. Venuje sa aj iným formám diskriminácie a sprostredkúva bezplatné právne poradenstvo. Viac informácií tu:

<https://www.poradna-prava.sk/>

<https://www.poradna-prava.sk/sk/temy/diskriminacia/>

Občan, demokracia a zodpovednosť

Poskytuje konzultácie a produkty pre subjekty verejnej a súkromnej správy v oblasti antidiskriminácie, rodovej rovnosti a ľudských práv žien. Viac informácií tu: www.odz.sk

Spravuje tiež portál www.diskriminacia.sk, kde je množstvo užitočných informácií o téme nediskriminácie aj na základe pohlavia/rodu.

Príloha č. 2 Príklad zahrnutia sexuálneho obťažovania do etického kódexu

Etický kódex môže poskytovať usmernenie pri rozličných negatívnych formách správania. Je žiadúce, aby obsahoval aj časť výslovne venovanú sexuálnemu obťažovaniu. Nižšie uvádzame príklady toho, čo by nemalo byť v takejto časti opomenuté.¹¹

1. Účel

Táto časť kódexu je vytvorená za účelom zaistenia bezpečnosti, prívetivého a inkluzívneho vzdelávacieho prostredia pre všetkých členov a členky univerzitnej komunity. Sexuálne obťažovanie je na akademickej pôde zakázané na základe antidiskriminačného zákona a tohto etického kódexu a vo vzťahu k nemu platí nulová tolerancia.

Od každého člena a členky univerzitnej komunity sa očakáva, že nebude tolerovať neakceptovateľné správanie, či už zo strany člena/členky univerzitnej komunity, alebo tretej strany ako napr. supervízora alebo návštevníka univerzity. Tento kódex má za cieľ, aby boli študenti/študentky, zamestnanci/zamestnankyne a širšia univerzitná komunita chránení pred sexuálnym obťažovaním. Zamestnanci/zamestnankyne, (aj zahraniční) študenti/študentky, účastníci/účastníčky výskumov a ďalší pridružení členovia a členky univerzity majú právo zdôveriť sa o neakceptovateľnom správaní, ktoré sa vyskytlo počas práce, študovania, alebo zúčastňovania sa na univerzitnej aktivite, a majú právo na podporu.

Porušenie kódexu zo strany zamestnancov/zamestnankýň alebo študentov/študentiek bude prešetrené v súlade s relevantným disciplinárnym postupom, ktorý môže v závislosti od závažnosti incidentu viesť až k rozviazaniu pracovného pomeru, vylúčeniu zo štúdia a upovedomeniu orgánov činných v trestnom konaní.

¹¹ Inšpirované University of London. <https://www.ucl.ac.uk/equality-diversity-inclusion/dignity-ucl/prevention-bullying-harassment-and-sexual-misconduct-policy>

2. Pôsobnosť

Táto časť kódexu sa aplikuje na situácie sexuálneho obťažovania, ktoré je páchané, resp. o ktorom je podozrenie, že ho spáchali študenti/študentky, vyučujúci/vyučujúce, výskumný personál alebo personál zamestnancov/kýň profesionálnych služieb, univerzitní stážisti/ky, prípadne ďalší ľudia spojení s univerzitným prostredím.

Toto nevhodné správanie sa môže vyskytnúť v areáli univerzity, v budovách univerzity, kde sa vyučuje, na internátoch, na miestach, kde sa realizuje prax, prostredníctvom univerzitných IT systémov, alebo sa vyskytuje online cez sociálne siete, email.

3. Definície (príklady)

Sexuálne obťažovanie

Podľa ust. § 2a ods. 5 Antidiskriminačného zákona „Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.“

Obťažovanie

Podľa ust. § 2a ods. 4 Antidiskriminačného zákona „Obťažovanie je také správanie, v dôsledku ktorého dochádza alebo môže dôjsť k vytváraniu zastrašujúceho, nepriateľského, zahanbujúceho, ponižujúceho, potupujúceho, zneuctujúceho alebo urážajúceho prostredia a ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zásah do slobody alebo ľudskej dôstojnosti.“

Diskriminácia

Podľa zákona o rovnakom zaobchádzaní resp. antidiskriminačného zákona je každý povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní. Podľa § 2 ods. 1 platí, že „dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu,

majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.”

Súhlas (s nejakým správaním)

Pozn.: V etických kódexoch v zahraničí je často zadefinované aj to, čo znamená súhlas (z. angl. consent) s určitým správaním. Naše zákony tento pojem nepoznajú, ale etický kódex môže ísť aj na rámec zákonov a je dobré aj o tejto téme informovať.

Súhlas je vyjadrenie súhlasného stanoviska s určitou voľbou a zahŕňa i slobodu a kapacitu konať na základe vlastnej voľby. Osoba, ktorá si pýta súhlas, by mala vždy podniknúť kroky na overenie si toho, či je súhlas druhej osoby daný slobodne a či je informovaný. Uznáva tiež, že súhlas môže byť kedykoľvek stiahnutý. Osoba sa nemusí cítiť slobodná urobiť voľbu, ak sa jej vyhrážajú násilím; ak je ohrozovaná ponížením; ak verí, že jej štúdium, alebo spravenie skúšok môže byť ohrozené; ak odmietne alebo ak je vydieraná, resp. ak je vo vzťahu nerovnováha moci a osoba bez moci sa cíti byť tlačaná do toho, aby udržiavala vzťah proti svojej vôli. Rovnako sa za slobodnú voľbu nepovažuje, ak niekto nie je schopný fyzicky a/alebo mentálne urobiť rozhodnutie a porozumieť dôsledkom tohto rozhodnutia. Napríklad ak je pod vplyvom alkoholu alebo drog, resp. ak spí alebo je v bezvedomí, prípadne má zdravotné znevýhodnenie znemožňujúce porozumieť dôsledkom určitého rozhodnutia.

Nahlasovanie

Nahlasovanie je zdieľanie informácii so zamestnancami/zamestnankyňami univerzity vo vzťahu k incidentu sexuálneho obťažovania, ktoré zažila nahlasujúca osoba, a to za účelom iniciovania procesu prešetrenia, ktorý je opísaný v procedúre prešetrenia a disciplinárneho konania.

Neoprávnený postih

Ohrozovanie nahlasujúceho/nahlasujúcej osoby negatívnymi dôsledkami za to, že incident sexuálneho obťažovania nahlásil/nahlásila, alebo že o ňom poskytuje svedectvo, resp. sa podieľa na jeho vyšetrovaní, je tiež zakázané.

Iné definície: zneužitie moci, zdôverenie, šikana, prenasledovanie, nahlásená osoba, osoba, ktorá nahlasuje atď.

4. Role a zodpovednosti

Univerzita je zodpovedná za predchádzanie incidentov sexuálneho obťažovania a poskytovanie vzdelávania a preventívnych vzdelávacích programov, ktoré sa týkajú takéhoto správania.

Univerzita sa zaväzuje zabezpečiť včasnú a dostupnú podporu pre tých, ktorí zažili sexuálne obťažovanie, realizovať rýchle a rovnoprávne vyšetrenie a zastaviť sexuálne obťažovanie s cieľom nápravy ujmy a predchádzania jeho opakovania.

Všetci zamestnanci a zamestnankyne univerzity, rovnako ako aj študenti a študentky, sú zodpovední za zabezpečenie pracovného a študijného prostredia, kde sa s každým zaobchádza dôstojne a s rešpektom. Každý zamestnanec/zamestnankyňa a študent/študentka má prispievať k predchádzaniu neakceptovateľného správania, vrátane sexuálneho obťažovania.

Akademici, vyučujúci/vyučujúce, výskumníci/výskumníčky, technický a podporný profesionálny personál i študentskí mentori sú v pozícii zodpovednej osoby. Je dôležité, aby sa správali príkladne. Musia pamätať na to, že je vhodné vopred zvážiť dôsledky svojho správania či komentárov. Musia tiež vedieť, čo je to vhodné prostredie, a aké správanie je vhodné vo vzťahu k aktivitám, ktoré vykonávajú.

5. Nahlasovanie sexuálneho obťažovania a pomoc

Nahlasovanie a podpora je služba pre študentov/študentky a zamestnancov/zamestnankyne, cez ktorú sa môžu anonymne zdôveriť alebo oficiálne nahlásiť incident sexuálneho obťažovania. Táto služba má poskytnúť informácie o možnostiach internej a externej podpory a informovať študenta/študentku alebo zamestnanca/zamestnankyňu o tom, ako postupovať pri neformálnej alebo formálnej sťažnosti. Zamestnanci/zamestnankyne a študenti/študentky sú povinní oznamovať trestné činy, ktoré sa stali v rámci zamestnania resp. štúdia.

6. Neformálne riešenie/procedúra

Osoba, ktorá zažije sexuálne obťažovanie, môže preferovať riešiť takéto správanie neformálne, obzvlášť ak sa vyskytne jednorazovo, prípadne ak ho daná osoba nepovažuje za vážne. Zamestnanci/zamestnankyne sú povzbudzovaní v tom, aby o obťažovaní hovorili so svojimi nadriadenými; študenti/študentky sú povzbudzovaní v tom, aby o ňom hovorili s ich osobnými tútormi, poradcom/poradkyňou, študentským poradenským servisom, atď.

Ak je študent/študentka alebo zamestnanec/zamestnankyňa konfrontovaný/á s tým, že jeho, či jej správanie môže byť vnímané ako sexuálne obťažovanie, mal/a by byť pripravený/á trpezlivo a pokojne počúvať. Aj keď je to pre danú osobu nepríjemné, mala by umožniť vyjadriť druhej strane svoj postoj, a ak je to vhodné, snažiť sa nájsť spoločný

základ pre nápravu situácie. Ak je povaha sťažnosti vážna, študent/študentka alebo zamestnanec/zamestnankyňa by sa mal/a porozprávať s vyučujúcimi či nadriadeným s cieľom odsúhlasiť si ďalšie kroky.

7. Procedúra podania formálnej sťažnosti

Študenti/študentky, ktorí zažili alebo boli svedkami/svedkyňami sexuálneho obťažovania zo strany iného študenta/študentky, môžu podať formálnu sťažnosť napríklad študentskej rade/poradcovi pre študentov na email alebo cez online formulár. Študenti/študentky, ktorí zažili sexuálne obťažovanie zo strany vyučujúceho/vyučujúcej, prípadne iného zamestnanca/zamestnankyne školy, to môžu nahlásiť cez online formulár na intranete alebo konkrétnom webe.

Študent/študentka môže kontaktovať poradcu/poradkyňu pre riešenie takýchto prípadov, ktorý/á ho/ju podporí v procese riešenia formálnej sťažnosti.

Zamestnanci/zamestnankyne, ktorí zažili alebo boli svedkami/svedkyňami sexuálneho obťažovania, môžu podať formálnu sťažnosť na iného zamestnanca/zamestnankyňu cez personálne oddelenie, prípadne sťažnosť na študenta/študentku prorektorovi/prorektorke pre štúdium, alebo zamestnancom, ktorí majú na starosti študentov.

V etickom kódexe je dobré uviesť webové stránky a kontaktné osoby, kde môžu nahlasovať obťažovanie či iné incidenty.

8. Výsledky formálnej sťažnosti/disciplinárneho konania

Osoba, ktorá nahlásila incident, bude včas informovaná, či jej sťažnosť bola prijatá na posúdenie. Tiež bude informovaná o ďalších krokoch, rovnako ako aj o výsledku disciplinárneho konania, vrátane druhu aplikovanej sankcie voči osobe, ktorá sa dopustila sexuálneho obťažovania.

Ak sťažnosť nebude prijatá, alebo ak sa vyšetrovaním sexuálne obťažovanie nepreukáže, osoba, ktorá nahlásila incident, má byť o tom rovnako informovaná. Mala by jej byť zároveň ponúknutá podpora pri vysporiadaní sa s touto situáciou, aby mohla pokračovať v štúdiu na škole v pozitívnej atmosfére.

9. Dostupná podpora

Univerzita sa zaväzuje poskytnúť podporu pre študentov/študentky, zamestnancov/zamestnankyne, ktorí/é sú ovplyvnení/é takýmto správaním. Podporné informácie sú k dispozícii na intranete v časti (doplniť podľa intranetu danej školy), a tiež

obsahujú informácie o interných a externých nezávislých poskytovateľoch podpory a pomoci.

Podporné informácie sú dostupné všetkým bez ohľadu na to, či podajú alebo nepodajú formálnu sťažnosť univerzite alebo trestné oznámenie na políciu. Zamestnanci/zamestnankyne univerzity, ktorí/é dostanú do rúk sťažnosť, majú nasmerovať osobu, ktorá správanie nahlásila, k dostupnej podpore.

Univerzita by tiež mala ponúknuť dočasné opatrenia platné až kým sa neskončí vyšetrovanie. Opatrenia by mali poskytnúť ochranu pre osoby, ktoré nahlásili obťažujúce konanie, no i pre nahlásené osoby, ako aj pre svedkov/svedkyne. Opatreniami sa môže rozumieť napr. zmena rozvrhu, poskytnutie podporných zdrojov alebo dočasné vylúčenie študenta/študentky či zamestnanca/zamestnankyne, až kým sa sťažnosť nevyšetrí.

10. Ustanovenie vyšetrovacej komisie, ktorá môže prijať dočasné opatrenia

Členmi/členkami by mali byť:

- Vedúci zástupca/zástupkyňa odboru, v ktorom pôsobí nahlásená osoba
- Nezávislý vedúci akademik/čka, alebo senior manažér/ka profesionálnych služieb
- Zástupca/zástupkyňa študentov/tiek
- Zástupca/zástupkyňa študijného resp. personálneho oddelenia.

Osoby majú mať vhodný tréning, orientáciu a scitlivenie v tejto téme.

11. Neoprávnený postih

Univerzita nebude tolerovať žiadnu formu neoprávneného postihu proti tomu kto podal sťažnosť alebo podporil sťažnosť, prípadne poskytol spoluprácu pri vyšetrovaní alebo riešení sťažnosti.

12. Krivé obvinenie alebo zavádzajúca sťažnosť

Podanie sťažnosti, ktorá nie je podaná v dobrej viere alebo obsahuje krivé obvinenie alebo zavádzajúce informácie, je zakázané. Ak bude preukázané, že ide o krivé obvinenie, môže byť osoba predmetom disciplinárneho konania.

V právnom zmysle je krivé obvinenie vymedzené ako lživé obvinenie iného človeka z trestného činu v úmysle privodiť mu trestné stíhanie (Trestný zákon, § 345). Vo výklade tohto paragrafu trestného zákona sa uvádza, že „lživé obvinenie je vedomé nepravdivé oznámenie skutkových okolností, najmä kedy, ako a kde mal byť trestný čin spáchaný a kto je jeho páchatelom.“

13. Dôvernoscť

Dôvernoscť je veľmi dôležitým aspektom riešenia prípadov sexuálneho obťažovania. Všetky strany majú povinnosť nakladať s nahlásenými informáciami dôverne a môžu ich ďalej poskytovať len orgánom, ktoré na to majú potrebné oprávnenie.

Ďalšie možné časti etického kódexu:

- Audit odboru univerzity, v prípade ak existuje veľa nahlásených incidentov sexuálneho obťažovania;
- Spolupráca s políciou, policajné vyšetřovanie a súdne konanie;
- Príklady neakceptovateľného správania.

Príloha č. 3 Mýty a fakty o sexuálnom obťažovaní¹²

Mýtus: Sexuálne obťažovanie je len vyjadrenie sexuálnej túžby.

Realita: Sexuálne obťažovanie je primárne vyjadrením moci a autority, ktorú páchatel sexuálneho obťažovania uplatňuje na podriadenú osobu. Situácia, ktorú daná osoba zažíva, značne ovplyvňuje jej kvalitu života a jej pracovný, či študijný výkon, a preto je predmetom antidiskriminačného zákona.

Mýtus: Nie je to nič hrozné ak osoba sexuálne obťažuje – je to len vtip.

Realita: Sexuálne obťažovanie je konanie, ktoré ovplyvňuje kvalitu života osoby, na ktorej je páchané. Nedeje sa za účelom vytvorenia „priateľského prostredia“, veľmi často je páchané s cieľom ponížiť či zraniť druhých. Každý má právo na to, aby sa s ňou/s ním zaobchádzalo profesionálne, s rešpektom, dôstojnosťou a s dobrými úmyslami.

Mýtus: Existuje profil typického obťažovateľa.

Realita: Obťažovatelia sa nájdu vo všetkých povolaniach, na všetkých organizačných stupňoch, medzi obchodníkmi, akademikmi či pacientmi zdravotníckych zariadení, atď. Tí, ktorí obťažujú, sa nedajú odlíšiť od ich kolegov/kolegyň, nezávisle na rode/pohlaví, veku, rodinnom stave, národnosti, vierovyznaní, pozícii, či povaní.

Mýtus: Muži si nemôžu pomôcť, keď sú sexuálne vzrušení.

Realita: Muži sú schopní a zodpovední kontrolovať svoje správanie a správať sa profesionálne, či už na pracovisku alebo vo vzdelávacích inštitúciách, presne tak ako aj ženy.

Mýtus: Keď budete sexuálne obťažovanie ignorovať, prestane.

Realita: Je pravidlom, že jednoduché ignorovanie sexuálneho obťažovania nepomôže toto konanie zastaviť. Dokonca ignorovanie takéhoto správania (nie len zo strany vedenia ale napríklad zo strany kolegov/kolegyň) môže byť vnímané ako povzbudenie alebo tichý súhlas.

Mýtus: Niektorí ľudia sa veľmi často pri komunikácii dotýkajú iných. Majú jednoducho taký prejav a nič to neznamená.

¹² Inšpirované: Golden West College. *Common myths and facts about sexual harassment*.
<https://www.goldenwestcollege.edu/titleix/common-myths/index.html>

Realita: Rodina a sociálne interakcie sa rôznia od človeka k človeku, komunity ku komunite. Avšak nechcené a neželané fyzické gestá ako objímanie, potľapkanie alebo dotýkanie sa tela druhej osoby môžu byť formou sexuálneho obťažovania ak vytvárajú zastrašujúce, nepriateľské či ponižujúce prostredie.

Mýtus: Ľudia, ktorí sa obliekajú sexuálne atraktívnym spôsobom, si koledujú o sexuálnu pozornosť – komentáre či poznámky.

Realita: Obťažovateľ je vždy zodpovedný za svoje konanie bez ohľadu na vzhľad človeka, správanie, obliekanie alebo predchádzajúce aktivity.

Mýtus: Len muži môžu sexuálne obťažovať ženy.

Realita: Aj ženy aj muži môžu byť objektami alebo páchatelmi sexuálneho obťažovania. Muži častokrát zažívajú sexuálne obťažovanie, no majú strach a cítia sa nepríjemne ak majú o ňom hovoriť, keďže v spoločnosti pretrvávajú stereotypy a nepísané pravidlá o tom, že by si mali muži konverzáciu, pozornosť alebo správanie sexuálnej povahy užívať. I preto môže byť pre muža ťažké vyjadriť svoj vlastný diskomfort v týchto situáciách, resp. pomenovať situáciu, ktorú zažíva. Obťažovanie sa môže diať aj medzi dvoma osobami rovnakého pohlavia. Je to nechcené sexuálne správanie alebo pozornosť, bez ohľadu na to kto obťažuje, kto je páchatelom a kto je objektom.

Mýtus: So sexuálnym obťažovaním sa nedá nič robiť.

Realita: Práve naopak, je možné podniknúť mnoho krokov. Organizácie si môžu dokonca nastaviť interné mechanizmy, ktoré môžu fungovať ako prevencia. Je napr. možné informovať ľudí v celej organizácii o tom, ako konať, ak sú obeťami alebo svedkami takéhoto konania. Stabilné politiky a efektívne procedúry vedenia inštitúcie, ktoré sú komunikované a pochopené všetkými zamestnancami/zamestnankyňami a študentkami/študentmi sú podstatou prevencie sexuálneho obťažovania či sexuálneho násillia.

Mýtus: Sexuálne obťažovanie je zriedkavé.

Realita: Sexuálne obťažovanie je extrémne rozšírené. Dotýka sa života 40 až 60 % pracujúcich žien a podobne aj študentiek na školách.

Mýtus: Závažnosť sexuálneho obťažovania sa zveličuje, väčšina takzvaného sexuálneho obťažovania je triviálna a mala by byť vnímaná ako neškodný flirt.

Realita: Sexuálne obťažovanie môže byť devastujúce. Štúdie naznačujú, že väčšina prípadov obťažovania nemá nič spoločné s „flirtom“ alebo úprimným sexuálnym alebo sociálnym záujmom. Skôr sa jedná o útočné, často ohrozujúce a ponižujúce správanie.

Výskumy preukázali, že tie a tí, čo prežili obťažovanie, boli často nútené/í odísť zo školy, aby sa vyhli sexuálnemu obťažovaniu, a zažili vážne psychické a zdravotné ťažkosti.

Mýtus: Mnoho obetí si vymýšľa a nahlasuje prípady sexuálneho obťažovania, aby sa pomstilo svojmu zamestnávateľovi či vyučujúcemu.

Realita: Výskum ukazuje, že len menej ako jedno percento sťažností je falošných. V skutočnosti tie a tí, ktorí obťažovanie zažívajú, len zriedkavo podajú oficiálnu sťažnosť, hoci na to majú právo.

Príloha č.4 Príklad neformálnej výzvy obťažovateľovi/ke

Adresát: Meno, priezvisko, prípadne
adresa trvalého pobytu

VEC: **Výzva na upustenie od protiprávneho konania**

Vážený pán/pani,

Ja dolupodpísaná/ý, trvale bytom, si Vám týmto dovoľujem zaslať nasledovnú výzvu.

Som Vašou študentkou/tom na vysokej škole (*názov školy*), odbor (*názov odboru*). V minulosti som bola/bol z Vašej strany počas štúdia viackrát sexuálne obťažovaná/ý, verbálne atakovaná/ý, nadradžovali ste sa nad moju osobu a spôsobovali ste mi tak nepríjemnosti v študijnom kolektíve a prostredí.

Vaša sexuálna komunikácia voči mojej osobe, pri ktorej mi zasielate rôznou formou elektronickej pošty znevažujúce správy, nepochybne zhoršuje kvalitu môjho života a študijnú výkonnosť a pôsobí voči mne obťažujúco. K tomu mám k dispozícii vaše emaily a tiež spolužiačky/svedkyne, ktoré to vedia potvrdiť.

V kontexte s uvedeným Vás preto touto cestou vyzývam, aby ste upustili od daného konania, ako aj od akéhokoľvek iného obdobného konania, ktorým priamo narúšate moje zákonom priznané práva a oprávnené záujmy.

Podľa ust. § 2a ods. 5 Antidiskriminačného zákona „*Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctvujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.*“ Vaše konanie spĺňa definíciu sexuálneho obťažovania v zmysle Antidiskriminačného zákona a ochranu proti takémuto konaniu mi poskytujú taktiež inštitúty definované v Antidiskriminačnom zákone.

Podľa ust. § 11 Občianskeho zákonníka: „Fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.“ Ochrana osobnosti v zmysle Občianskeho zákonníka je garantovaná prostredníctvom žaloby o ochranu osobnosti, v ktorej sa môžem domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jej osobnosti, aby sa odstránili následky týchto zásahov a aby jej bolo dané primerané zadostučinenie. Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadostučinenie najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jeho vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na **náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.**

Vzhľadom na Vaše správanie si Vás dovoľujem upozorniť, že ak dobrovoľne neupustíte od Vášho neprípustného konania voči mne, vrátane e-mailov, sexuálnych narážok na moju osobu a fyzických atakov voči mojej osobe, a neodstránite závadný stav, podám na Vás oficiálnu sťažnosť vedeniu školy, prípadne sa obrátim prostredníctvom splnomocneného právneho zástupcu so žalobou o ochranu osobnosti na príslušný súd a budem žiadať okrem iného aj náhradu nemajetkovej ujmy.

Dovoľujem si Vás rovnako upozorniť na skutočnosť, že v súdnom konaní budem žiadať o priznanie náhrady trov konania z Vašej strany vrátane trov právneho konania, čím Vám vzniknú ďalšie náklady pohybujúce sa v sume viac ako tisíc eur.

(ak je to relevantné) Tiež Vás upozorňujem na skutočnosť, že Vaše konanie naplňuje znaky skutkovej podstaty viacerých trestných činov uvedených v Trestnom zákone v znení neskorších predpisov, najmä však trestného činu podľa § 360a Trestného zákona (nebezpečné prenasledovanie), prípadne priestupku podľa Zákona o priestupkoch a v prípade, že budete v danom konaní pokračovať, zvážim rovnako postup v zmysle § 196 Trestného poriadku, resp. oznámenia o priestupku v zmysle ust. § 59 a nasl. Zákona o priestupkoch.

Na základe vyššie uvedeného verím, že zvážite svoje konanie a zdržíte sa ďalšieho konania porušujúceho moje osobnostné práva, na ktoré som Vás upozornil/a v texte tejto výzvy.

S pozdravom,

V dňa

Podpis

Príloha č. 5 Príklad oficiálnej sťažnosti na diskrimináciu/sexuálne obťažovanie na škole na základe pohlavia/rodu

Vážený/Vážená... (dekan/ka, rektor/ka, vedúca študijného oddelenia),

som študentkou na vysokej škole (*názov školy*), v odbore (*názov odboru*), v ročníku (*ročník*). Toto je formálna sťažnosť na sexuálne obťažovanie, ktorému som bola vystavená zo strany (*meno osoby*), ktorá vyučuje predmet (*názov predmetu*). Na základe antidiskriminačného zákona (*prípadne, ak existuje, na základe etického kódexu, politiky školy*) Vás žiadam o vyšetrenie mojej sťažnosti a o zaujatie stanoviska a prijatie vhodných krokov na zastavenie obťažovania, alebo na jeho nápravu. Podľa ust. § 2a ods. 5 Antidiskriminačného zákona „*Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.*“

Nasleduje popis udalosti, zahŕňajúcich konanie, ktoré považujem za sexuálne obťažovanie zo strany (*meno a priezvisko*):

Príklad 1

Dňa (*dátum*) pán (*meno*) pristúpil ku mne počas výučby, pritlačil svoj rozkrok na moje plece a pošepkal mi, že by sa so mnou rád učil pod perinou.

Príklad 2

Dňa (*dátum*) som dostala od pána (*meno*) e-mail, v ktorom má nazýva svojou „najsexi študentkou“ a uvádza, že by „rád niektoré veci prebral orálne so mnou vo svojom kabinete“.

Ocenila by som príležitosť stretnúť sa s Vami, aby sme prediskutovali túto situáciu a jej riešenie. Prikladám ďalšie dôkazy (*mená svedkov/svedkýň, emaily, atď.*)

Ďakujem.

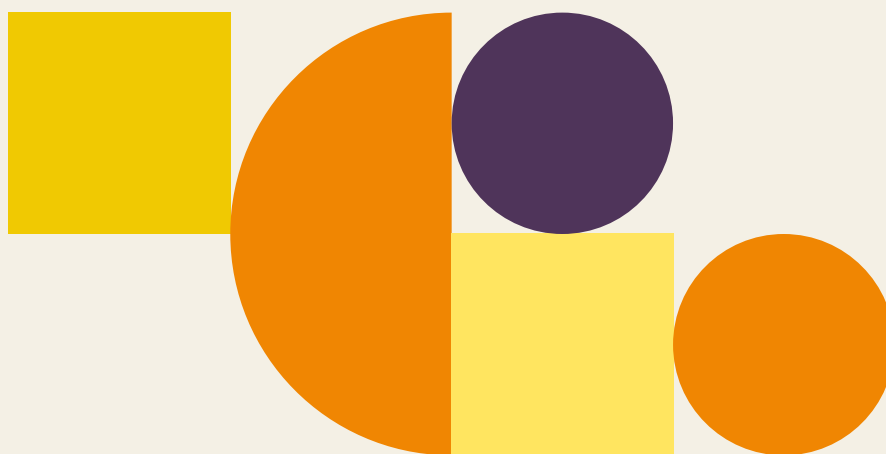
Zoznam použitej literatúry

- [1] Matejka, O. a kol. (2017). *Antidiskriminačný zákon – Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. (e-book)
- [2] Zákon o rovnakom zaobchádzaní (antidiskriminačný zákon) č. 365/2004 Z. z.. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/>
- [3] Debrecéniová, J. (2011). *Antidiskriminačný zákon: Komentár*. Bratislava: Občan, demokracia a zodpovednosť.
- [4] Holland, K. J. & Cortina, L. M. (2016). "Sexual Harassment: Undermining the Wellbeing of Working Women". In M. L. Connerley & J. Wu (eds.), *Handbook on well-being of working women*. New York: Springer, s. 83–101.
- [5] Johnson P. A., Widnall S. E., & Benya F.F. (2018). *Sexual Harassment of Women: Climate, Culture, and Consequences in Academic Sciences, Engineering, and Medicine*. Washington, DC: The National Academies Press. DOI: 10.17226/24994.
- [6] U.S. Merit Systems Protection Board (2018). *Update on Sexual Harassment in the Federal Workplace. March 2018*. Dostupné z: <https://www.mspb.gov/MSPBSEARCH/viewdocs.aspx?docnumber=1500639&version=1506232&application=ACROBAT>
- [7] Smetáčková, I. a kol. (2019). *Prevenca sexuálneho obtěžování ve státní správě - Příručka pro úřady*. Praha: Úřad vlády České republiky, Kancelář veřejné ochránkyně práv.
- [8] Fitzgerald, a kol. (1988). "The incidence and dimensions of sexual harassment in academia and the workplace". *Journal of Vocational Behavior*, 32(2): 152–175. [https://doi.org/10.1016/00018791\(88\)90012-7](https://doi.org/10.1016/00018791(88)90012-7)
- [9] Fitzgerald, L. F., Swan, S., & Magley, V. J. (1997). "But was it really sexual harassment?: Legal, behavioral, and psychological definitions of the workplace victimization of women". In W. O'Donohue (ed.), *Sexual harassment: Theory, research, and treatment*. Boston: Allyn & Bacon, s. 5–28.
- [10] Cortina, L.M., & Berdhal L. J. (2008). "Sexual harassment in organizations: A decade of research in review". In Clegg, S.R. & Cooper, C.L. (eds.), *The SAGE Handbook of organizational behavior*. New York: SAGE Publishing, s. 469–497. DOI:10.4135/9781849200448.n26.
- [11] Townsley, N.C. & Geist, P (2000). The discursive enactment of hegemony: Sexual harassment and academic organizing." *Western Journal of Communication*, 64(2): 190–217. <https://doi.org/10.1080/10570310009374671>
- [12] Ford, J.L. & Ivancic, R.R. (2020). "Surviving organizational tolerance of sexual harassment: an exploration of resilience, vulnerability, and harassment fatigue." *Journal of Applied Communication Research*, 48(2): 186–206. <https://doi.org/10.1080/00909882.2020.1739317>
- [13] Valkovičová V. & Kuruc, A. (2020). *Nástroje na prevenciu sexuálneho obťažovania ako formy rodovej diskriminácie*. Inštitút pre výskum práce a rodiny.
- [14] Holubová, B. (2007). *Sexuálne a šikanózne obťažovanie žien na pracovisku – Prienik do reprezentatívnych dát, prípadové štúdie a prevencia*. Inštitút pre výskum práce a rodiny.
- [15] National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2018). *Sexual Harassment on Women: Climate, Culture, and Consequences in Academic Sciences, Engineering, and Medicine*. Washington, D.C.: The National Academies Press.

- [16] Smetáčková I., Pavlík P. & Kolářová K. (2009). *Sexuální obtěžování na vysokých školách: Proč vzniká, ako sa prejavuje, co lze proti nemu dělat*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- [17] Vohlídalová, M. (2015). "Coping Strategies for Sexual Harassment in Higher Education: „An Official Action May Harm you in the End More than if Someone Slaps your Butt“." *Sociológia*, (47)3: 297–316.
- [18] Botti, F. a kol.(2019). *The #MeToo Social Media Effect and Its Potentials for Social Change in Europe*. Brussels: Foundation for European Progressive Studies.
- [19] Rodríguez-Rodríguez, I. & Heras-González, P. (2020). "How are universities using information and Communication Technologies to face sexual harassment and how can they improve?." *Technology in Society*, 62/2020. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101274>.
- [20] Smetáčková, I. & Pavlík, P. (2011). "Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky." *Sociologický časopis*, 2/2011: 361–386.
- [21] Van Roosmalen, E. & McDaniel, S. (1999). "Sexual Harassment in Academia: A Hazard to Women's Health." *Women & Health*, 28(2): 33–54. https://doi.org/10.1300/J013v28n02_03.
- [22] Buchanan, N.T. a kol. (2014). "A Review of Organizational Strategies for Reducing Sexual Harassment: Insights from the U.S. Military." *Journal of Social Issues*, 7(40): 687–702. <https://doi.org/10.1111/josi.12086>.
- [23] Malovich, N.J. & Stake, J.E. (1990). "Sexual Harassment on Campus – Individual Differences in Attitudes and Beliefs." *Psychology of Women Quarterly*, 14(1990): 63–81. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1990.tb00005.x>.
- [24] McDonald, P. (2012). "Workplace Sexual Harassment 30 Years on: A Review of the Literature." *International Journal of Management Reviews*, 14(2012): 1–17. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2011.00300.x>.
- [25] Pryor, J.B., Lavite, C. & Stoller, L.M. (1993). "A Social Psychological Analysis of Sexual Harassment: The Person/Situation Interaction." *Journal of Vocational Behavior*, 42(1): 68–83. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1993.1005>.
- [26] Fasting, K., Brackenridge, C. & Walseth, K. (2007). "Women Athletes' Personal Responses to Sexual Harassment in Sport." *Journal of Applied Sport Psychology*, 19: 419–433. <https://doi.org/10.1080/10413200701599165>.
- [27] Collinson, M. & Collinson, D. (1996). "'It's Only Dick': The Sexual Harassment of Women Managers in Insurance Sales." *Work, Employment & Society*, 10(1): 29–56. <https://doi.org/10.1177/0950017096101002>.
- [28] Šaldová, K., Tupá, B. & Vohlídalová, M. (2009). "Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: Zkušenosti zavádění politik v zahraničí." *Gender rovné příležitosti výzkum*, 10(1): 8–15.
- [29] Rubin, L.J. & Borgers, S.B. (1990). "Sexual Harassment in Universities During the 1980s." *Sex Roles*, 23(7-8): 397–411.
- [30] Hewitt Loy, P. & Stewart, L.P. (1984). "The Extent and Effects of the Sexual Harassment of Working Women." *Sociological Focus*, 17(1): 31–43. <https://doi.org/10.1080/00380237.1984.10570460>.
- [31] Stockdale, M., Visio, M. & Batra, L. (1999). "The sexual harassment of men: Evidence for a Broader Theory of Sexual Harassment and Sex Discrimination". *Psychology, Public Policy, and Law*, 5(3):630–664. DOI: 10.1037/1076-8971.5.3.630
- [32] Street, A., a kol. (2007). "Gender Differences in Experiences of Sexual Harassment: Data From a Male-Dominated Environment". *Journal of consulting and clinical psychology*, 75(3): 464–74. DOI: 10.1037/0022-006X.75.3.464

- [33] Huerta, M., a kol. (2006). "Sex and power in the academy: Modeling sexual harassment in the lives of college women". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5): 616–628. <https://doi.org/10.1177/0146167205284281>.
- [34] Rosenthal, M. N., Smidt, A. M., & Freyd, J. J. (2016). "Still second class: Sexual harassment of graduate students". *Psychology of Women Quarterly*, 40(3): 364–377. <https://doi.org/10.1177/0361684316644838>.
- [35] Sivertsen, B., a kol. (2019). "Sexual harassment and assault among university students in Norway: a crosssectional prevalence study". *BMJ Open*, 2019(9). DOI:10.1136/bmjopen-2018-026993. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6561608/pdf/bmjopen-2018-026993.pdf>
- [36] Vohlídalová M. (2009). „Sexuální obtěžování na vysoké škole. V ČR neexistující problém?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 10 (2): 20–29. ISSN 1213-0028.
- [37] Konsent. (2020). TZ: *Respekt až na půdu! Jak je to se sexuálním obtěžováním na vysokých školách?*. (Tlačová správa, 19.10.2020)
- [38] EU Agency for Fundamental Rights. (2012). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report*. Brussels: Publications office of the EU. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>
- [39] O'Donohue, W., Downs, K. & Yeater. E. A. (1998). "Sexual Harassment: A Review of the Literature." *Aggression and Violent Behavior*, 3(2): 111–128. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(97\)00011-6](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(97)00011-6).
- [40] Woodzicka, J.A. & LaFrance, M. (2001). "Real Versus Imagined Gender Harassment." *Journal of Social Issues*, 57(1): 15–30. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00199>.
- [41] Hoyer, A. (1994). "Sexual harassment: Four women describe their experiences—Background and implications for the clinical nurse specialist". *Archives of Psychiatric Nursing*, 8(3): 177–183. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(94\)90051-5](https://doi.org/10.1016/0883-9417(94)90051-5)
- [42] Stephens, T. & Hallas, J. (2006). *Bullying and Sexual Harassment – A practical handbook*. Hull: Chandos Publishing.
- [43] Debrecéniová, J. (2006). *Čo (ne)vieme o diskriminácii*. 1. vyd. - Bratislava : Občan a demokracia.
- [44] Rubiano-Matulevich, E. (2019). *Preventing, Reporting and Responding to Sexual Assault and Sexual Harassment in Tertiary Education Institutions*. Washington, D.C.: The World Bank. Dostupné z: <http://pubdocs.worldbank.org/en/397161582585064307/guidancenote-final.pdf>
- [45] Special Eurobarometer 449 – Gender-based violence. (2016). Dostupné z: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2115_85_3_449_ENG
- [46] McDonald, P., Charlesworth, S. & Graham, T. (2015). "Developing a framework of effective prevention and response strategies in workplace sexual harassment." *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 53(1): 41–58. <https://doi.org/10.1111/1744-7941.12046>.
- [47] Felstiner, W., Abel, R. & Sarat, A. (1980). "The emergence and transformation of disputes: Naming, blaming, claiming...." *Law and Society Review*, 15(3/4): 631–654. DOI: 10.2307/3053505
- [48] Equal Opportunities Commission and Education Bureau. (2013). *Questions & Answers on Preventing Sexual Harassment in Schools*. Dostupné z: https://www.edb.gov.hk/attachment/en/sch-admin/admin/about-sch/sch-sexual-harassment-prevention/Q%20and%20A_E%2013-11-2013.pdf
- [49] Rihal, C.S., a kol. (2020). Addressing Sexual Harassment in the #MeToo Era: An Institutional Approach. Mayo Clinic. Dostupné z: [https://www.mayoclinicproceedings.org/article/S0025-6196\(19\)31119-X/fulltext](https://www.mayoclinicproceedings.org/article/S0025-6196(19)31119-X/fulltext)

[50] Gordon, S., (2020). *How to Heal From Workplace Sexual Harassment*. [online]. Verywellmind. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/healing-from-sexual-harassment-in-the-workplace-4151996>

INŠTITÚT PRE VÝSKUM
PRÁCE A RODINY

MINISTERSTVO
PRÁCE, SOCIÁLNYCH
VECÍ A RODINY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP ĽZ NP 2018/4.1.2/O1., ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje **www.esf.gov.sk**